

Jaarstukken 2011
provincie Limburg
Rapport

11 mei 2012

Provinciale Staten van Limburg

referentie	e-mail	datum
PdK/FvdW	info@zuidelijkerekenkamer.nl	11 mei 2012
onderwerp	doorkiesnummer	Bijlage(n)
Jaarstukken 2011	040-2329338	

Geachte leden van Provinciale Staten,

Hierbij bieden wij u het rapport aan van de Zuidelijke Rekenkamer inzake de Jaarstukken 2011 van de provincie Limburg. De rekenkamer heeft het onderzoek op uw verzoek uitgevoerd en heden vastgesteld. Wij vertrouwen erop dat het rapport u ondersteunt bij de bespreking van de provinciale Jaarstukken in de vergadering van de controlecommissie van 15 juni en van Provinciale Staten (PS) van 21 juni aanstaande.

In het bijzonder vragen wij uw aandacht voor het volgende. De rekenkamer heeft de afgelopen jaren in een reeks van rapporten aandacht besteed aan de Planning en Control documenten van de provincie Limburg (zie daarvoor ook bijlage 1 van het bijgevoegde rapport). De rapporten dienden ter ondersteuning van PS bij de beoordeling van de werkzaamheden van Gedeputeerde Staten (GS). In de besluitvorming hebben PS telkenmale bij GS op verbeteringen aangedrongen.

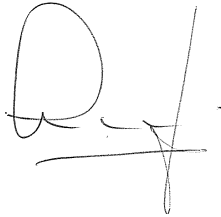
De rekenkamer constateert dat de verbeteringen op onderdelen geleidelijk aan hun beslag krijgen en erkent de inspanningen die daarvoor zijn geleverd. Maar de rekenkamer constateert ook dat er teveel onderdelen zijn die zorgelijk in de verbeterlagen achterblijven. Vanwege die laatste constatering doet de rekenkamer een oproep aan PS om GS op te dragen om de gewenste verbeteringen in een integraal verbeterproject 2012-2013 nu daadwerkelijk te realiseren.

Wij hebben in dat verband ook geconcludeerd dat het volgens ons het meest wenselijk is om een volgend onderzoek naar de provinciale Jaarstukken pas in 2014 te programmeren, teneinde GS in staat te stellen eerst de daadwerkelijke verbeterlagen te maken die zij hebben aangekondigd.

Van een eerder onderzoek verwachten wij geen meerwaarde ten opzichte van onze eerdere onderzoeken.

Graag wisselen wij hierover verder van gedachten met de leden van de Programmaraad.

Met vriendelijke groet,
Zuidelijke Rekenkamer

A handwritten signature in black ink, consisting of a large, rounded 'L' followed by a horizontal line and a vertical stroke that crosses the horizontal line.

drs. L. Markensteyn
voorzitter

A handwritten signature in black ink, featuring several overlapping, horizontal, scribbled lines.

drs. P.W.M. de Kroon
directeur-secretaris

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
2	Opzet onderzoek Jaarstukken 2011	7
2.1	Doelstelling onderzoek	7
2.2	Onderzoeksonderwerpen	7
3	Conclusies en aanbevelingen	10
3.1	Conclusies	10
3.2	Aanbevelingen	11
4	Reactie Gedeputeerde Staten	13
5	Nawoord Rekenkamer	14
6	Opmerkingen Sociaal, Fysiek en Economisch Domein	15
6.1	Sociaal domein	15
6.2	Fysiek domein	23
6.3	Economisch domein	39
7	Bedrijfsvoering	44
7.1	Paragraaf 6.6 Bedrijfsvoering	44
7.2	Paragraaf Bedrijfsvoering	45
8	Onderbesteding	49
Bijlage 1	Eerder onderzoek Zuidelijke Rekenkamer	51
Bijlage 2	Transformatietabel	56

1 Inleiding

Op 7 februari 2011 ontving de Zuidelijke Rekenkamer via de Programmaraad een verzoek van Provinciale Staten (PS) van Limburg om voortaan jaarlijks in haar reguliere onderzoeksprogramma een rapport van bevindingen ten aanzien van de jaarrekening van de provincie Limburg op te stellen.¹ De rekenkamer heeft dit verzoek op 15 februari 2011 gehonoreerd. Naar aanleiding daarvan is in het werkplan 2012 van de rekenkamer een onderzoek opgenomen naar de provinciale Jaarstukken 2011.²

In de vergadering van de Programmaraad van 16 november 2011 heeft de rekenkamer een concept van haar werkplan besproken. Met betrekking tot het onderzoek naar de Jaarstukken 2011 werd stilgestaan bij de omstandigheid dat 2011 in bestuurlijk opzicht een 'dubbel' jaar is: deels de afronding van de bestuursperiode 2007-2011 en deels de start van de nieuwe bestuursperiode 2011-2015. Ook werd vastgesteld dat, mede naar aanleiding van het onderzoek van de rekenkamer naar de Jaarstukken 2010, de opzet van de provinciale begroting, te beginnen met de begroting 2012, op belangrijke punten is gewijzigd. In het licht van deze omstandigheden hebben Programmaraad en rekenkamer vastgesteld dat de meerwaarde van een rekenkameronderzoek naar de Jaarstukken 2011 gezocht moet worden in het aanreiken van bevindingen en daarop gebaseerde conclusies met betrekking tot die onderdelen van de Jaarstukken die in meerjarig perspectief hun relevantie behouden. Dit uitgangspunt werd bevestigd in een gesprek van de rekenkamer met de Controlecommissie op 12 januari 2012.

Het onderzoek heeft plaatsgevonden in de periode 11 april tot 26 april 2012. Gelet op de korte doorlooptijd zijn met de provincie speciale afspraken gemaakt over het ambtelijk en bestuurlijk hoor en wederhoor. Een concept rapport van bevindingen is op 27 april 2012 aan de ambtelijke organisatie voor commentaar aangeboden. Na verwerking van het ambtelijk commentaar heeft de rekenkamer het concept rapport, inclusief conclusies en aanbevelingen, op 3 mei vastgesteld en aan GS voor bestuurlijk commentaar aangeboden. Na verwerking van het bestuurlijk commentaar heeft de rekenkamer het rapport vervolgens vastgesteld en op 11 mei aan PS aangeboden.

Voorafgaand aan het onderzoek is de rekenkamer nagegaan welke specifieke speerpunten PS, naast het beoordelen van de getrouwheid en rechtmatigheid, hebben aangewezen bij de controle door de externe accountant. In dat verband

---

¹ Brief voorzitter Programmaraad provincie Limburg aan de Zuidelijke Rekenkamer, 3 februari 2011, kenmerk CAS201100000718).

² De rekenkamer hanteert het begrip Jaarstukken, zoals in het Besluit begroting en verantwoording (BBV) wordt gehanteerd. De Jaarstukken van de provincie Limburg bestaan uit twee delen: deel I: Programmaverantwoording; deel II: Verplichte paragrafen en Jaarrekening.

hebben PS in hun vergadering van 21 oktober 2011, op advies van de Controlecommissie, de volgende speerpunten aangewezen:

- Declaraties en Ontslagvergoedingen.³
- Onroerend goed: afschrijvingen en investeringen.
- Smartheid begroting en Jaarstukken.
- Cofinanciering Europese projecten.

De rekenkamer heeft bij de opzet van haar onderzoek rekening gehouden met de reguliere controle en het speerpuntonderzoek van de accountant.

De afgelopen jaren heeft de rekenkamer een aantal onderzoeken gepubliceerd die gericht waren op de planning en control cyclus van de provincie Limburg. In Bijlage 1 worden de conclusies die uit deze onderzoeken naar voren zijn gekomen kort gememoreerd.

---

³ De speerpunten Declaraties en Ontslagvergoedingen zijn door PS vanaf 2009 benoemd als jaarlijkse speerpunten voor de controle van de jaarrekening.

2 Opzet onderzoek Jaarstukken 2011

2.1 Doelstelling onderzoek

Met de Jaarstukken leggen GS jaarlijks verantwoording af over het door hen gevoerde bestuur en beleid zoals verwoord in de begroting.

Het doel van het verzoekonderzoek dat de rekenkamer verricht naar de Jaarstukken 2011 van de provincie Limburg is:

Het ondersteunen van Provinciale Staten van Limburg bij de behandeling van de Jaarstukken 2011.

Zoals eerder opgemerkt richt het onderzoek van de rekenkamer zich op het aanreiken van bevindingen en daarop gebaseerde conclusies met betrekking tot die onderdelen van de Jaarstukken die in meerjarig perspectief hun relevantie behouden. In bijlage 2 is in een overzicht (een transformatietabel) opgenomen welke onderwerpen uit de Programmabegroting 2011 in de Programmabegroting 2012 terug komen en onder welke programmaonderdelen. De rekenkamer heeft een aantal onderwerpen (inhoudelijk en/of onder dezelfde noemer) niet teruggevonden in de Programmabegroting 2012.

Het onderzoek van de rekenkamer beoogt een handreiking te bieden aan de leden van PS, zodat zij op vrij eenvoudige wijze kunnen doordringen tot de kern van de Jaarstukken. Deze opzet van het onderzoek betekent dat soms opmerkingen worden gemaakt op detailniveau. In hoofdstuk 3 Conclusies en aanbevelingen treft de lezer een samenvatting aan op hoofdlijnen in de vorm van kritiekpunten.

2.2 Onderzoeksonderwerpen

Het onderzoek heeft betrekking op drie onderdelen van dan wel onderwerpen uit de Jaarstukken:

Het eerste onderdeel betreft de Programmaverantwoording (het Jaarverslag Deel I). De rekenkamer heeft voor dit onderdeel de hoofdstukken 3 (sociaal domein), 4 (fysiek domein) en 5 (economisch domein) geselecteerd voor onderzoek.

De rekenkamer beoordeelt de verantwoordingsinformatie in de betreffende hoofdstukken op leesbaarheid, begrijpelijkheid en kwaliteit, waaronder de toelichting van verschillen en het effect daarvan op het beleid.

Verder wordt de informatie beoordeeld op transparantie en de aansluiting op de Programmabegroting 2011 en het Jaarverslag 2010.

Bij de selectie van de onderdelen van de Programmaverantwoording heeft de rekenkamer ervoor gekozen met name te kijken naar Programmaonderdelen in de Begroting 2011 die terug komen in de Programmabegroting 2012. Omdat,

zoals uit de tabel in bijlage 2 blijkt, de onderwerpen uit hoofdstuk 6 'Overig' geheel niet, dan wel zeer summier terugkomen in de Programmabegroting 2012 wordt dit hoofdstuk niet meegenomen in het onderzoek. Een uitzondering hierop vormt paragraaf 6.6 Bedrijfsvoering. Deze paragraaf wordt wel in het onderzoek betrokken omdat de rekenkamer naast de programmaonderdelen ook naar de verplichte paragraaf Bedrijfsvoering kijkt (zie punt 2 hieronder) en paragraaf 6.6 hiermee in relatie staat.

Naast hoofdstuk 6 'Overig', heeft de rekenkamer er ook voor gekozen hoofdstuk 2 'Regionale samenhang en beeldbepalende ontwikkelingen' niet in haar onderzoek mee te nemen. Reden hiervoor is dat de rekenkamer hierover de nodige opmerkingen heeft gemaakt bij haar recente onderzoek naar de Investeringsagenda's provincie Limburg (maart 2011). Naar aanleiding daarvan hebben PS in hun vergadering van 21 oktober 2011 besloten om de aanbevelingen van de rekenkamer over te nemen.⁴

Het tweede onderdeel van het onderzoek betreft de Verplichte paragrafen (Jaarverslag Deel II). Vanwege de op handen zijnde reorganisatie binnen de provincie heeft de rekenkamer de verplichte paragraaf Bedrijfsvoering geselecteerd voor nader onderzoek. Ook de inhoud van deze verplichte paragraaf wordt beoordeeld op leesbaarheid, begrijpelijkheid, kwaliteit, transparantie en aansluiting op de Programmabegroting 2011 en het Jaarverslag 2010.

Naast bovengenoemde onderdelen van het Jaarverslag 2011 kijkt de rekenkamer tot slot naar het onderwerp onderbesteding. Dit onderwerp vormde in haar rapport bij de Jaarstukken 2010 ook één van de aandachtspunten. Bij de schriftelijke vraag- en antwoordronde rondom de behandeling van de Jaarstukken 2010 hebben GS het volgende opgemerkt over de melding van de rekenkamer met betrekking tot onderbesteding:

'Ook het door de Rekenkamer onderzochte onderwerp onderbesteding moet worden geplaatst binnen de context van de rol die de provincie Limburg vervult. Als provincie zetten wij in op een programmatische aanpak met een planningshorizon van een coalitieperiode. Deze langere planningshorizon kan leiden tot verschillen tussen raming en realisatie. Inherent hieraan is dat de provincie fors inzet op majeure en robuuste projecten waarbij veel externe partners betrokken zijn en welke veelal lange doorlooptijden kennen. Dit leidt ertoe, dat een groot deel van de ontstane niet bestede bedragen niet door de provincie direct te beïnvloeden is, maar veroorzaakt wordt door niet door de provincie beïnvloedbare factoren.'

De opmerking van GS over de planningshorizon van een coalitieperiode vormt voor de rekenkamer aanleiding om voor 2011 (als laatste jaar van de

---

⁴ Zie voor een meer uitgebreide behandeling van de besluitvorming naar aanleiding van het rekenkamerrapport het Jaarverslag 2011 van de Zuidelijke Rekenkamer op www.zuidelijkerekenkamer.nl

coalitieperiode 2007-2011) nogmaals te kijken naar de cijfers van onderbesteding.

3 Conclusies en aanbevelingen

3.1 Conclusies

Programmaverantwoording

Op basis van haar onderzoek naar de verantwoordingsinformatie in het Jaarverslag 2011 met betrekking tot de gestelde doelen binnen het sociaal, fysiek en economisch domein en paragraaf 6.6 Bedrijfsvoering, formuleert de rekenkamer de volgende kritiekpunten. De bevindingen waarop deze kritiekpunten zijn gebaseerd, worden in hoofdstuk 6 van dit rapport uitgebreid beschreven. De rekenkamer merkt daarbij op dat deze beschrijving niet uitputtend is.

Belangrijke kritiekpunten van de rekenkamer:

- In de meeste gevallen wordt het antwoord op de vraag naar doelrealisatie 2007 - 2011 onvoldoende onderbouwd. Zo bieden de toelichtingen op de realisatie van de doelstellingen niet of nauwelijks inzicht in de mate waarin de doelstellingen daadwerkelijk zijn gerealiseerd. Daarnaast is in de meeste gevallen ten opzichte van het Jaarverslag 2010 in de toelichting slechts de zinsnede 'wordt gerealiseerd' vervangen door 'is gerealiseerd'. De rekenkamer heeft, voor zover zij kon nagaan, geconstateerd dat dit laatste in een aantal gevallen ook nog eens ten onrechte is gebeurd.
- Ook de meeste indicatoren, die worden aangedragen voor het meten van de mate van doelbereik in de periode 2007-2011, bieden hierin niet of nauwelijks inzicht. Vaak sluiten de betreffende indicatoren niet aan bij de doelstellingen en/of zijn er (aan het begin van de coalitieperiode en/of eind 2011) geen meetwaarden beschikbaar, zodat een uitspraak over de mate van doelbereik niet mogelijk is.
- Op basis van de gepresenteerde informatie onder het kopje 'Wat gaan we daarvoor doen/Wat hebben we er in 2011 voor gedaan?' wordt het de lezer vaak niet duidelijk wat de provincie in 2011 nu precies voor prestaties heeft geleverd. Zo is het niet altijd duidelijk wat de provinciale bijdrage is aan gerealiseerde prestaties. Ook is de informatie die wordt gepresenteerd als in 2011 bereikte prestaties in enkele gevallen dezelfde als die in het Jaarverslag 2010. Tot slot sluit informatie over gerealiseerde prestaties in een aantal gevallen niet aan bij de beoogde prestaties.
- De zelfstandige leesbaarheid, begrijpelijkheid en transparantie van het Jaarverslag 2011 laat op onderdelen te wensen over. Informatie over doelrealisatie is verspreid opgenomen in het Jaarverslag, waardoor inzicht in het totaal bemoeilijkt wordt. Verder worden er veel termen gehanteerd die de lezer zonder kennis van zaken weinig tot niets zeggen en is sprake van (tekstuele) fouten, die zich overigens jaar op jaar blijven herhalen. Tot slot sluit de informatie in het Jaarverslag 2011 niet altijd aan op de informatie in het Jaarverslag 2010. Hierdoor is de voortgang in beoogde prestaties en daarmee in de mate van doelbereik moeilijk, zo niet onmogelijk vast te stellen.

Op basis van bovenstaande bevindingen concludeert de rekenkamer:

- dat ten opzichte van eerder door haar verricht onderzoek naar de Jaarstukken (2010, 2008 en 2007), nog steeds geen verbetering waar te nemen is in de informatiewaarde van de Programmaverantwoording;
- PS hierdoor, eveneens nog steeds, hun controlerende taak in onvoldoende mate kunnen vervullen. Op basis van de gepresenteerde informatie in het Jaarverslag 2011 kunnen PS noch over de prestaties die in 2011 zijn geleverd, noch over de mate van doelbereik in de bestuursperiode 2007-2011 een eindoordeel geven.

Verplichte paragraaf Bedrijfsvoering

De rekenkamer heeft geconstateerd dat de verplichte paragraaf Bedrijfsvoering niet is ingericht volgens de systematiek van de 3W-vragen. Hierdoor krijgt de lezer slechts een beperkt inzicht in datgene wat in 2011 op het punt van Bedrijfsvoering door GS werd beoogd, welke activiteiten zij daarvoor hebben ondernomen en welke resultaten daarmee zijn bereikt.

Een bijzonder punt van aandacht acht de rekenkamer het specifieke onderwerp 'Personeel- en Organisatieontwikkeling' (paragraaf 7.5.2). Met betrekking tot de zaken die in deze paragraaf aan de orde komen, waaronder het programmaplan toekomstvast Limburg, strategische personeelsplanning en management- en medewerkerontwikkeling, constateert de rekenkamer dat cijfermatig geen inzicht wordt gegeven in de manier waarop in meerjarig perspectief wordt beoogd de doelstellingen (krimp in de formatie, het reduceren van externe inhuur, het opleiden van medewerkers en dergelijke) te realiseren. Het volgen van daadwerkelijke ontwikkelingen hierin wordt daardoor bemoeilijkt.

Op grond van bovenstaande zaken concludeert de rekenkamer dat PS op het punt van de bedrijfsvoering hun controlerende taken onvoldoende kunnen uitoefenen.

3.2 Aanbevelingen

Gelet op het feit dat de provincie er de afgelopen jaren niet of nauwelijks in is geslaagd om de kwaliteit van de Jaarstukken te verbeteren, ziet de rekenkamer geen meerwaarde in het formuleren van nieuwe aanbevelingen. Zij handhaaft onverkort de aanbevelingen die zij formuleerde naar aanleiding van haar eerdere onderzoeken met betrekking tot de Jaarstukken en specifieke onderwerpen daarbinnen (zie bijlage 1).

De rekenkamer vraagt nogmaals aandacht voor blijvende inspanningen om de kwaliteit van de begrotingen verder te verbeteren en te zorgen voor een goede aansluiting daarvan op de Jaarstukken. Zoals de rekenkamer al vaker heeft benadrukt, dient in de Jaarstukken in ieder geval een toelichting gegeven te worden op:

- de mate waarin beoogde doelen en prestaties, zoals die in de begroting zijn gepresenteerd, zijn gerealiseerd;

- de wijze waarop de geleverde prestaties hebben bijgedragen aan het bereiken van het bijbehorende doel;
- (indien van toepassing) de reden voor het niet bereiken van doelen en prestaties en de gevolgen daarvan voor het vigerende beleid;
- de oorzaken en gevolgen van financiële afwijkingen.

Voor een goede verantwoording dient de informatie over doelen, prestaties en kosten in samenhang en context gepresenteerd te worden, zodat ook voor een lezer zonder (inhoudelijke) voorkennis begrijpelijk wordt waar het over gaat.

De rekenkamer beklemtoont nogmaals het belang om ook de verplichte paragrafen in begroting en Jaarstukken op te zetten volgens de drie W-vragen:

1. Wat willen we bereiken? Is bereikt wat we wilden bereiken?
2. Wat gaan we daarvoor doen? Is gedaan wat we daarvoor wilden doen?
3. Wat mag het kosten? Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Overigens heeft de rekenkamer vastgesteld dat GS inmiddels een ‘Monitorrapportage Indicatoren Programmabegroting 2011-2015 - Nulmeting’ hebben gepubliceerd (januari 2012). In de vergadering van de Controlemcommissie van 26 april 2012 is hierover met leden van de commissie van gedachten gewisseld. GS hebben de verwachting uitgesproken dat met ingang van 2013 de begroting beter inzichtelijk en controleerbaar voor PS zal zijn.

De rekenkamer hoopt dat de aandacht voor dit onderwerp blijvend is. Een heldere en krachtige bestuursopdracht van de Staten aan GS zal dit volgens haar kunnen bewerkstelligen.

Gelet op de toegevoegde waarde van haar onderzoeken acht de rekenkamer het in dit verband het meest wenselijk om een volgend onderzoek naar de provinciale Jaarstukken pas in 2014 te programmeren.

4 Reactie Gedeputeerde Staten

Op 9 mei 2012 ontving de rekenkamer de volgende reactie van Gedeputeerde Staten:

Ons College heeft kennis genomen van het rapport van de Zuidelijke Rekenkamer ten aanzien van de Jaarstukken 2011.

Als het gaat om uw aanbevelingen en conclusies zijn wij van mening dat er nog voldoende aanknopingspunten zijn om verbeteringen in de verantwoording richting Staten door te voeren. Wij constateren echter dat er in 2011 reeds verbeterlagen zijn gemaakt.

In het kader van smartheid begroting zijn Provinciale Staten een verbeterprogramma gestart met het College, met inbreng van de accountant en de Zuidelijke Rekenkamer. In de controlecommissie hebben de Staten hierover met ons frequent van gedachten gewisseld. In de controlecommissie van 26 april jl. is bijvoorbeeld de nul-meting rondom het verbeteren van indicatoren besproken, hetgeen uiteindelijk een verbeterd inzicht geeft in de mate van doelbereik. De verbetereffecten zijn uiteraard nog niet terug te zien in de jaarstukken 2011, maar zijn opgenomen in de kwalitatieve verbeterlagen in de programmabegroting 2012 en verder. Dit leidt uiteindelijk tot een verbeterde begroting die beter inzichtelijk en controleerbaar voor de Staten zal zijn.

Voor een goede en genuanceerde beeldvorming plaatsen wij verder nog de volgende kanttekeningen bij uw onderzoeksrapport:

U maakt een vergelijking met de jaarstukken 2010. De jaarstukken 2011 vormen de reflectie van de door de Staten vastgestelde begroting 2011. Wij merken op dat de vergelijking tussen de jaarstukken 2010 en de jaarstukken 2011 niet altijd eenduidig is omdat er tussen de verschillende jaarschijven ook verschillen kunnen ontstaan in de context ten gevolge van inhoudelijke dynamiek in politiek, financiën of anderszins.

Uw conclusie dat Provinciale Staten op basis van uw bevindingen hun controlerende taken op het gebied van bedrijfsvoering onvoldoende kunnen uitvoeren delen wij niet. Inhoudelijk wordt ruimschoots aandacht besteed aan onderwerpen die de bedrijfsvoering raken, conform het wettelijke kader hiervoor (BBV) en worden actuele ontwikkelingen beschreven.

Tot slot dient vermeld dat de aanbevelingen van de Rekenkamer een meerwaarde kunnen zijn in het verbeteren van de kwaliteit van de begroting en jaarstukken, zoals door de Staten gezamenlijk met ons College reeds opgepakt in het traject smartheid begroting.

5 Nawoord Rekenkamer

De rekenkamer is content met de opmerking van Gedeputeerde Staten dat haar aanbevelingen 'een meerwaarde kunnen zijn in het verbeteren van de kwaliteit van begroting en Jaarstukken'. De rekenkamer betreurt het echter dat van dit streven in de Jaarstukken 2011 weinig is terug te zien, temeer daar de door de rekenkamer geformuleerde kritiekpunten nauwelijks verschillen van hetgeen zij vier jaar geleden al opmerkte naar aanleiding van haar onderzoek naar de Jaarstukken 2007.

Met betrekking tot de specifieke opmerking van GS over de bedrijfsvoering merkt de rekenkamer op dat er weliswaar inhoudelijke aandacht is voor dit onderwerp, maar dat daarbij meetbare prestaties in meerjarig perspectief ontbreken. Hierdoor is het voor PS niet mogelijk om de beleidsontwikkelingen en de consequenties daarvan voor de programma's te volgen en te beoordelen.

Tot slot roept de rekenkamer Provinciale Staten nogmaals op om Gedeputeerde Staten op te dragen om de verbeteringen in de provinciale Jaarstukken nu daadwerkelijk te realiseren.

6 Opmerkingen Sociaal, Fysiek en Economisch Domein

6.1 Sociaal domein

Programma 3.1 Investeren in steden en dorpen, Doelstelling 1 Passend en aantrekkelijk woon-, werk-, en leefmilieu

1. Onder het kopje 'Wat gaan we daarvoor doen/Wat hebben we er in 2011 voor gedaan?' wordt aangegeven, dat de herstructureringsopgave Limburgbreed in beeld wordt gebracht. Daarbij ligt de nadruk op de gebieden: Parkstad Limburg, Westelijke Mijnstreek en Midden-Limburg. Voor de indicator 'Percentage van de totale opgave in uitvoering, uitgesplitst naar regio's wordt vervolgens als meetwaarde eind 2011 gegeven:
  - Parkstad: ca. 10% (sloopopgave)
  - Westelijke Mijnstreek: 5% (sloopopgave)Voor Midden-Limburg zijn geen gegevens opgenomen. Waarom dat zo is wordt niet toegelicht. Dit roept de vraag op naar de stand van zaken van de herstructureringsopgave in Midden-Limburg. Overigens heeft de rekenkamer gesignaleerd dat in de Programmabegroting 2011 wordt opgemerkt dat in 2011 een kwart van de herstructureringsopgave in uitvoering is. In het Jaarverslag 2010 wordt als meetwaarde eind 2010 zelfs gemeld dat 62,5 % van de totale opgave in uitvoering is. Deze cijfers sluiten niet aan bij de cijfers die in het Jaarverslag 2011 worden weergegeven.
2. Als meetwaarde eind 2011 wordt aangegeven, dat er 3 regio's met concrete afspraken binnen wijkenaanpak zijn. In het Jaarverslag 2010 werden hier nog 5 regio's genoemd (3 BBO en 2 overige). In de programmabegroting 2011 staat: 'In alle 8 woonregio's zijn via wijkarrangementen en afsprakenkaders bindende afspraken gemaakt'. De verschillen in aantallen regio's worden niet toegelicht. Ook de bijstelling van 'bindende' afspraken (Begroting 2011) naar 'concrete' afspraken (Jaarverslag 2011) wordt niet toegelicht.
3. In het Jaarverslag 2011 wordt vermeld dat eind 2011 de aanbesteding is gestart voor 7 van de 9 projecten gericht op een versnelde aanpak van de verkeersleefbaarheid langs het Regionaal Verbindend Wegennet. In het Jaarverslag 2010 wordt gemeld dat aanbesteding voor 7 van de 9 projecten uiterlijk eerste kwartaal 2011 start. Dit roept een vraag op naar de doorlooptijd van de aanbestedingsprocedure.
4. Onder beoogde resultaten 2011 staat onder meer dat het ISV3 beleidskader gereed is en de uitvoering hiervan plaatsvindt. Onder bereikte resultaten 2011 staat dat dit is gerealiseerd. In de uitleg hierbij wordt ingegaan op de afhandeling van projectaanvragen. Over de uitvoering is geen informatie opgenomen. Dit roept de vraag op naar de daadwerkelijke realisatie in 2011.

5. Wat betreft het beoogde resultaat 'Deelname aan initiatieven gericht op bovenlokale maatschappelijke voorzieningen met name in het landelijk gebied' wordt bij bereikte resultaten 2011 gemeld dat dit is gerealiseerd door het ondersteunen van initiatieven voor brede maatschappelijke voorzieningen en multifunctionele sportieve omgevingen. Er wordt geen melding gemaakt van het aantal initiatieven. In de begroting 2011 is daar wel een uitspraak over gedaan. Daarin staat dat per 1 juli 2011 geparticipeerd wordt in een vijftal concrete projecten.
6. Onder het kopje 'Wat heeft het ons gekost?' wordt bij een toelichting over de verschillen binnen de reguliere middelen over de herinrichting van het centrum van Eijgelshoven opgemerkt dat dit project nog in uitvoering is en nog moet worden afgerekend. In het Jaarverslag 2010 stond vermeld dat dit project in 2011 financieel zou worden afgewikkeld.

Relatie met Programmabegroting 2012

De onderdelen herstructureringsopgave en wijkenaanpak en nieuwe instrumenten en concepten die onder deze doelstelling vallen komen in de Programmabegroting 2012 terug in programmalijn 1.3: Sturing woningmarkt. Verder komen de onderdelen veiligheid - diverse veiligheidsprojecten, voorzieningen en verkeersleefbaarheid terug in de Programmabegroting 2012 in Programmalijn 1.1: Leefbaarheid en veiligheid.

Programma 3.1 Investeren in steden en dorpen, Doelstelling 2 De Limburgse identiteit

1. Eén van de indicatoren met betrekking tot de vraag: 'Wat gaan we daarvoor doen/Wat hebben we er in 2011 voor gedaan' luidt: 'Percentage reductie restauratie achterstand Rijksmonumenten'. In dit kader zijn de beoogde resultaten 2011 omschreven als een afname van 30% (ten opzichte van 2006) van de restauratiebehoefte bij monumenten. De rekenkamer constateert dat de indicator en de beoogde resultaten niet op elkaar aansluiten. Er is een verschil tussen restauratiebehoefte en restauratieachterstand. Dit verschil wordt niet toegelicht.

Relatie met Programmabegroting 2012

De onderwerpen die onder deze doelstelling in de Programmabegroting en Jaarstukken 2011 aan de orde worden gesteld, zijn niet als zodanig terug te vinden in de Programmabegroting 2012.

Programma 3.1 Investeren in steden en dorpen, Doelstelling 3 Ontwikkelen voor de toekomst

1. In de Programmabegroting 2011 worden vijf indicatoren weergegeven. In het Jaarverslag 2011 worden er echter maar vier vermeld. De indicator uit de begroting 2011: 'Het aantal ontwikkelde concepten en instrumenten dat zijn

toepassing heeft gevonden in andere programma's, dan wel in het sectorale beleid', keert niet in het Jaarverslag 2011 terug. Er wordt niet uitgelegd waarom dit het geval is.

Relatie met Programmabegroting 2012

De onderwerpen die onder deze doelstelling in de Programmabegroting en Jaarstukken 2011 aan de orde worden gesteld, zijn niet als zodanig terug te vinden in de Programmabegroting 2012.

Programma 3.2 Investeren in mensen, Doelstelling 1 Ontwikkeling van talent

1. In het Jaarverslag 2011 wordt vermeld dat de doelstelling 2007-2011 grotendeels is gerealiseerd. In het Jaarverslag 2010 wordt aangegeven: 'de doelstelling wordt grotendeels gerealiseerd'. De informatie onder 'meetwaarde eind 2011' is dezelfde als die voor 2010 in het Jaarverslag 2010. De rekenkamer vraagt zich af welke prestaties er daadwerkelijk voor hebben gezorgd dat de doelstelling eind 2011 als grotendeels gerealiseerd wordt aangemerkt, als de meetwaarde voor de indicatoren hetzelfde is gebleven als die van het jaar daarvoor.
2. Voor het meten van de realisatie van de doelstelling 2007-2011 worden in de Begroting 2011 vier indicatoren genoemd. In het Jaarverslag 2011 wordt gerapporteerd over drie indicatoren. De indicator 'Aantal jongeren / (buitenlandse) werknemers werkzaam in de clusters van kracht' komt niet in het Jaarverslag terug. Hiervoor wordt geen verklaring gegeven. De rekenkamer heeft deze opmerking overigens ook gemaakt in haar rapport bij de Jaarstukken 2010.
3. In haar rapport bij de Jaarstukken 2010 maakte de rekenkamer een opmerking over het niet aansluiten van informatie bij de indicator 'In- en uitgaande pendel van schoolverlaters en werknemers naar werk over de Euregionale grenzen'. In het Jaarverslag 2010 werd in dat verband gesproken van een inkomende pendel van 40.200 personen, 'vooral inwoners van Noord-Brabant'. De rekenkamer merkte op dat hiermee niet ingegaan werd op werk over de Euregionale grenzen. In het Jaarverslag 2011 is de tekst op één punt aangepast en luidt nu als volgt 'het betreft vooral inwoners van Noord-Brabant en Limburg'. De rekenkamer zet vraagtekens bij deze toevoeging.
4. Onder het kopje 'Bereikte resultaten 2011' wordt onder meer vermeld dat in 2011 een zestal projecten in uitvoering waren ter stimulering van sociale innovatie. In de Programmabegroting 2011 was hierover opgenomen dat medio 2011 meer dan 100 werkgevers aan de slag zouden zijn gegaan met de principes van sociale innovatie. Het Jaarverslag 2011 bevat onder de bereikte resultaten geen informatie over aantallen werkgevers en sluit in dat opzicht niet aan op de Begroting 2011.

5. In het Jaarverslag 2011 luidt één van de beoogde resultaten voor 2011 dat uitvoering wordt gegeven aan het wegnemen van belemmeringen in onder meer wet- en regelgeving (Limburg experimenteerregio). Onder bereikte resultaten 2011 wordt opgemerkt dat er lobbyactiviteiten zijn uitgevoerd en gereageerd is op wijzigingen in de 30% regeling voor kenniswerkers en op de voorgenomen opheffing van de Bureaus Belgische en Duitse Zaken. De rekenkamer signaleert dat er een verschil is tussen lobbyactiviteiten aan de ene kant en het daadwerkelijk wegnemen van belemmeringen aan de andere kant. Overigens vraagt de rekenkamer zich af of de provincie over het instrumentarium beschikt om invloed uit te kunnen uitoefenen op het beoogde resultaat.
6. Eén van de andere beoogde resultaten voor 2011 luidt: 'Er is een employability platform Limburg opgezet met als speerpunt het ePortfolio voor elke Limburger beschikbaar maken'. Uit het Jaarverslag 2010 blijkt dat de beoogde resultaten destijds luiden: 'Employability Platform Limburg opgezet met ePortfolio's voor 20.000 bezoekers' en 'Werkende infrastructuur voor EVC en ePortfolio in Zuid-Limburg'. Als bereikt resultaat in 2011 wordt gemeld dat het EPL verder vorm wordt gegeven in het kader van het project Lets Connect (Pieken in de Delta) en gericht op ePortfolio (regionaal uitwisselbaar). De rekenkamer vraagt zich af wat nu precies is bereikt, wat de stand van zaken is en waarom de beoogde resultaten 2011 afwijken van die uit 2010.
7. Als beoogd resultaat 2011 meldt het Jaarverslag 2011 verder onder meer dat 'het Limburgs Paardensportplan samen met het veld is ontwikkeld en in uitvoering is'. Als bereikt resultaat 2011 wordt gemeld dat een programmamanager is aangesteld voor de verdere uitwerking en uitvoering van het plan. Verder zijn regiobijeenkomsten georganiseerd die moeten leiden tot een uitvoeringsprogramma. In het Jaarverslag 2010 wordt als bereikt resultaat voor dat jaar gemeld dat het Limburgs Paardensportplan is gerealiseerd en gepresenteerd. De rekenkamer zet een vraagteken bij de aansluiting van de informatie uit 2011 en 2010 en vraagt zich af wat de daadwerkelijke stand van zaken is.

Relatie met Programmabegroting 2012

De onderwerpen agenda onderwijs en arbeidsmarkt, cultuur en sport die onder deze doelstelling vallen komen in de Programmabegroting 2012 terug in programmalijn 4.4: Onderwijs en arbeidsmarkt, programmalijn 1.6: Sport en het project Sportzone en in programmalijn 3.1: Cultuur en de projecten Maastricht Culturele hoofdstad en Floriade.

Programma 3.2 Investeren in mensen, Doelstelling 2 Verbinden van mensen

1. De doelstelling 2007-2011 luidt: 'In 2011 is sprake van een Euregionale maatschappelijke infrastructuur om zo te komen tot een samenleving waarin mensen fit zijn, samen verantwoordelijkheid nemen en waar jongeren zich aangesproken voelen.' Bij deze doelstelling wordt 1 indicator gegeven: 'het oordeel over jeugdzorg door gebruikers (kinderen-jongeren-ouders) en medewerkers.' Deze indicator dekt slechts voor een zeer beperkt gedeelte de lading van de doelstelling en geeft daarmee ook slechts gedeeltelijk inzicht in de mate van doelbereik.
2. Onder beoogde resultaten 2011 is opgenomen: 'De instellingen hebben levenlang leren plannen geïmplementeerd, deze plannen zijn geëvalueerd aan de hand van het te verwachten rendement' en 'Het innovatieplan Prima Pleegzorg 2009-2012 is, waar het de door 2011 vastgestelde doelen betreft, uitgevoerd'. Onder bereikte resultaten 2011 wordt aangegeven, dat dit is gerealiseerd, waarna voor de resultaten wordt doorverwezen naar twee afzonderlijke brochures. De rekenkamer merkt op dat dit de zelfstandige leesbaarheid van het Jaarverslag niet ten goede komt. Er wordt de lezer op deze manier in het Jaarverslag geen inzicht verschaft in de daadwerkelijk bereikte resultaten.
3. In het Jaarverslag 2010 wordt onder beoogde resultaten 2010 onder meer aangegeven, dat 10 scholen voor voortgezet onderwijs in Limburg mee doen aan Hart voor Limburg en concreet minimaal 500 leerlingen in het voortgezet onderwijs lessen reanimatie en het toepassen van de AED volgen. Onder bereikte resultaten 2010 staat dat dit niet is gerealiseerd en wordt gecontinueerd in 2011. Het Jaarverslag 2011 bevat hier geen informatie meer over. Hiervoor wordt geen verklaring gegeven.
4. Onder beoogde resultaten 2011 is onder meer opgenomen dat het proces gericht op de uitvoering van het visiedocument ziekenhuiszorg, is ondersteund. Onder bereikte resultaten 2011 wordt ten aanzien hiervan gemeld dat de ziekenhuizen in Noord- en Midden-Limburg in 2011 geen gebruik hebben gemaakt van het provinciale aanbod en dat de ziekenhuizen in Zuid-Limburg te kennen hebben gegeven geen gebruik te maken van het provinciale aanbod. De rekenkamer is van mening dat deze omschrijving van de bereikte resultaten de vraag oproept naar een terugblik op (de kwaliteit van) het door de provincie geformuleerde aanbod en de conclusies die aan deze uitkomst verbonden worden.

Relatie met Programmabegroting 2012

De onderwerpen sociale infrastructuur, jeugdzorg, patiëntenmobiliteit, demografische ontwikkeling die onder deze doelstelling vallen komen in de Programmabegroting 2012 terug in de programmalijnen 1.4: Zorg dichtbij en 1.5: Jeugdzorg.

Programma 3.3 Overige portefeuille-onderwerpen Lebens, Monumenten

1. Onder het kopje ‘Wat gaan we daarvoor doen?/Wat hebben we er in 2011 voor gedaan?’ wordt aangegeven: ‘We zorgen voor een ondersteuningsstructuur waar eigenaren van monumenten of van andere cultuurhistorische objecten terecht kunnen voor restauratie- en onderhoudsadvies’. Als indicator hiervoor wordt in het Jaarverslag 2011 gegeven: ‘Aantal adviezen afgegeven’. De Programmabegroting 2011 bevat nog een indicator, namelijk de indicator ‘Tevredenheid afgegeven adviezen’. Er wordt niet uitgelegd waarom in het Jaarverslag niet op deze indicator wordt ingegaan.
2. Onder beoogde resultaten 2011 staat onder meer: ‘Instandhouding van geselecteerde erfgoedrelicten m.b.v. provinciaal subsidie’. De bereikte resultaten 2011 die hierbij horen, worden in het Jaarverslag 2011 omschreven als: ‘Ten behoeve van monitoring en instandhouding is een erfgoeddatabank opgesteld’. De rekenkamer merkt op dat deze resultaten geen uitspraak doen over wat werd beoogd. Daarnaast stelt de rekenkamer vast dat dezelfde bereikte resultaten worden vermeld voor een ander beoogd resultaat in 2011, namelijk ‘monitoring erfgoedrelicten gereed’. Dit roept de vraag op naar wat nu daadwerkelijk is bereikt in 2011 als het gaat om de instandhouding van erfgoedrelicten.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp komt teug in de Programmabegroting 2012 in het onderdeel monumenten van de programmalijn 3.2: Natuur, landschap en monumenten.

Programma 3.3 Overige portefeuille-onderwerpen Lebens, Beheer en onderhoud van de provinciale wegen

1. In het Jaarverslag 2011 luidt de doelstelling voor de periode 2007-2011: ‘Het verbeteren van de kwaliteit van het Provinciale wegennet’. Het Jaarverslag 2010 bevatte daarnaast nog een andere doelstelling voor de coalitieperiode, namelijk: ‘De bereikbaarheid en doorstroming maximaal faciliteren en een adequate instandhouding van het geïnvesteerd kapitaalgoed garanderen’. Er wordt niet toegelicht waarom deze doelstelling niet in het Jaarverslag 2011 is opgenomen.
2. Onder het kopje ‘Wat gaan we daarvoor doen?/Wat hebben we er in 2011 voor gedaan?’ is als indicator opgenomen: ‘Het schadebeeld/kwaliteit van de onderhoudstoestand van de rijbaan/bermen, kunstwerken en wegmeubilair (opgemaakt door bestandbeheerders)’. Als meetwaarde bij de start van de coalitieperiode wordt een schadebeeld van 9% gegeven. Het Jaarverslag 2011 meldt dat het schadebeeld ten opzichte van het percentage in 2010 gelijk is gebleven. De rekenkamer constateert dat door deze manier van presenteren van de informatie, de lezer geen inzicht krijgt in het percentage schadebeeld voor 2011 en daarmee ook niet in de mate waarin sprake is van

een vooruitgang, dan wel achteruitgang ten opzicht van de situatie bij de start van de coalitieperiode. Ook in eerdere Jaarverslagen wordt geen cijfer voor dat jaar gegeven, maar alleen terugverwezen naar de verhouding ten opzichte van het jaar daarvoor.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp komt terug in de Programmabegroting 2012 in de verplichte paragraaf Kapitaalgoederen: 3.1 Infrastructuur en wegbeheer.

Programma 3.4 Overige portefeuille-onderwerpen Wolfs, Culturele infrastructuur

1. Eén van de onderdelen van de doelstelling 2007-2011 luidt dat het aanbod aan culturele elementen en activiteiten door inwoners en bezoekers van Limburg als goed wordt beschouwd. In de toelichting op de realisatie wordt in het Jaarverslag 2011 gemeld dat de doelstelling is gerealiseerd. Als indicator hiervoor is opgenomen: 'Oordeel inwoners over (Euregionaal) cultuuraanbod'. Bij de start van de coalitieperiode was het gemiddelde rapportcijfer hiervoor 6,4. Voor eind 2011 wordt als gemiddeld rapportcijfer 6,3 gegeven. Afgezien van de geringe achteruitgang, vraagt de rekenkamer zich af of een rapportcijfer van 6,3 als goed kan worden aangemerkt. Overigens gaat de indicator alleen in op het oordeel van inwoners van Limburg en niet op dat van bezoekers, zoals in de Doelstelling 2007-2011 vermeld.
2. In het Jaarverslag 2011 zijn de volgende beoogde resultaten 2011 opgenomen: 'Rapportage uitvoering werkplannen huizen en erfgoedinfrastructuur 2010 en tussenstand 2011 en vaststellen SMART geformuleerde werkplannen 2012, 'Uitvoering vastgestelde plan Cultuur en Economie' en 'Uitvoering Museumbeleid'. De rekenkamer merkt op dat door het op deze wijze formuleren van beoogde resultaten de kans klein is dat een helder inzicht kan worden gegeven in wat er daadwerkelijk is gebeurd. De omschrijving van bereikte resultaten als: 'Behaald. Werkplannen zijn vastgesteld' en 'Behaald. Plan Cultuur en Economie is in uitvoering' heeft nauwelijks informatieve waarde. Bij het Museumbeleid wordt opgemerkt: Behaald. Het museumbeleid is conform planning uitgevoerd. Als de lezer deze planning echter niet paraat heeft, is ook hier sprake van een zeer beperkte informatiewaarde.
3. Bij de indicator 'Publieksbereik' staan gegevens vermeld over het gemiddeld dag-, week- en maandbereik van L1 TV. De rekenkamer heeft de gegevens voor 2011 vergeleken met die in eerdere provinciale Jaarverslagen en komt daarbij tot het volgende overzicht:

	<i>start coalitie</i>	<i>2008</i>	<i>2009*</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>
dagbereik	32 %	24,2%		20,1%	20,1%
weekbereik	73,3%	58,4%		45,2%	44,3%
maandbereik	93,7%	79,5%		66,5%	44,3%

* Jaarverslag 2009 bevat geen cijfers voor dat jaar over bereik

Het Jaarverslag bevat geen toelichting op de achteruitgang in bereikcijfers, waar dit volgens de rekenkamer juist met het oog op de ontwikkeling door de jaren heen relevante achtergrondinformatie voor de lezer had kunnen opleveren.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp komt terug in de Programmabegroting 2012 in programmalijn 3.1: Cultuur.

Programma 3.4 Overige portefeuille-onderwerpen Wolfs, Maatschappelijke infrastructuur

2. De doelstelling 2007-2011 luidt: 'In 2011 is de (lichamelijke en geestelijke) gezondheid van Limburgers toegenomen en hebben meer inwoners een gezonde levensstijl'. In de toelichting op de realisatie van de doelstelling wordt opgemerkt dat deze is gerealiseerd. Verderop in de tekst staat: 'Het gebrek aan adequate data over de gezondheidssituatie heeft in 2011 geleid tot de opzet van het kennisnetwerk publieke gezondheid gericht op het verkrijgen en delen van kennis en beleidsinformatie'. Op grond van deze informatie vraagt de rekenkamer zich af in hoeverre de doelstelling daadwerkelijk is gerealiseerd. Deze twijfel wordt versterkt als wordt gekeken naar de indicatoren 'Gezondheid Limburgers' en 'Levensstijl Limburgers'. Onder meetwaarde 2011 wordt hier aangegeven, dat geen vergelijkende cijfers voorhanden zijn.
3. Ook voor de indicator 'Aantal ondersteunde klanten' wordt in het Jaarverslag 2011 op verschillende plaatsen aangegeven, dat geen gegevens voorhanden zijn:
  - maatschappelijke organisaties: er zijn geen (recente) vergelijkbare cijfers voorhanden;
  - Huis voor de Sport: exacte aantallen zijn niet te noemen;
  - aantal deelnemers per project overgewicht.euprevent.eu: geen gegevens beschikbaar;
  - afname risico leefgedrag per project overgewicht.euprevent.eu: geen gegevens beschikbaar.
4. De rekenkamer constateert dat de in het Jaarverslag 2011 gepresenteerde informatie voor de doelstelling: "Maatschappelijke Infrastructuur" nauwelijks inzicht biedt in wat daadwerkelijk is gerealiseerd. Zeker gezien de omvang van de provinciale middelen (realisatie 2011: ruim € 108 miljoen) die hiervoor worden ingezet, mag worden verwacht dat dit wel gebeurt.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp komt terug in de Programmabegroting 2012 in programmalijn 1.4:
Zorg dichtbij.

6.2 Fysiek domein

Programma 4.1 Bereikbaar en Duurzaam Limburg, Doelstelling 1 Aantrekkelijker Openbaar Vervoer

1. De doelstelling 2007- 2011 luidt: ‘Verhoging van de aantrekkelijkheid van het openbaar vervoer en een betere Euregionale aanhaking’. In de toelichting op de realisatie wordt vermeld dat de doelstelling grotendeels is gehaald. Daarbij wordt aangegeven: ‘De verbetering van de toegankelijkheid van bushaltes is succesvol afgerond en er zijn diverse reizigersvoorzieningen (informatie, parkeren) gerealiseerd. De chipkaart is zonder grote problemen ingevoerd. De klantbeoordeling is zeer positief. De eerste evaluatie van de concessie is positief en heeft geen belangrijke aandachtspunten opgeleverd. De Euregionale projecten liggen behoorlijk op schema.’
De rekenkamer constateert dat deze toelichting geen inzicht geeft in de mate van doelbereiking. Het ontbreekt namelijk aan streefwaarden als het om ‘verhoging’ van de aantrekkelijkheid van het openbaar vervoer en een ‘betere’ Euregionale aanhaking gaat. Bovendien wordt niet duidelijk wat wordt verstaan onder aantrekkelijkheid en Euregionale aanhaking (en hoe dat wordt gemeten). Ook de indicatoren die in de tabel onder de toelichting worden vermeld verschaffen wat deze punten betreft geen duidelijkheid. Tot slot merkt de rekenkamer op dat er in de meetwaarden van de indicatoren ‘OV-klantenbarometer Kennisplatform Verkeer & Vervoer’ en ‘Voorzieningenniveau grensoverschrijdend Openbaar Vervoer’ ten opzichte van het Jaarverslag 2010 niet of nauwelijks vooruitgang is waar te nemen. Dit leidt tot de vraag wat de provincie in 2011 daadwerkelijk heeft gerealiseerd.
2. Onder het kopje ‘Wat gaan we daarvoor doen/wat hebben we daarvoor gedaan in 2011’ worden vier indicatoren weergegeven. Wat betreft de meetwaarden die bij deze indicatoren eind 2011 worden vermeld, vraagt de rekenkamer zich af in hoeverre de provincie daar zelf een bijdrage aan heeft geleverd. Dat wordt ook niet duidelijk op basis van de informatie die wordt gegeven onder het kopje ‘bereikte resultaten 2011’. Zoals nu weergegeven lijken het voornamelijk door gemeenten, dan wel andere partijen geleverde prestaties. Omdat streefwaarden ontbreken vraagt de rekenkamer zich tevens af hoe de prestaties moeten worden geïnterpreteerd.
3. Bij de meetwaarde eind 2011 van de indicator OV-plan Euregio Maas-Rijn wordt ‘nee’ aangegeven. De rekenkamer acht dit opmerkelijk. In het Jaarverslag 2010 is bij deze indicator namelijk aangegeven, dat er eind 2010

wel een OV-plan lag. De rekenkamer vraagt zich af wat er met dit plan gebeurd is.

4. Daarnaast constateert de rekenkamer dat de uiteindelijk bereikte resultaten in 2011 geheel niet, dan wel grotendeels niet aansluiten bij wat de verwachting was per 1 juli 2011 zoals weergegeven in de begroting 2011. Zo komen bijvoorbeeld afspraken met Veolia over de dienstregeling en met andere wegbeheerders niet meer terug in het Jaarverslag, terwijl daar weer wordt gesproken over partijen, waar onder ProRail, die in de begroting niet ter sprake komen.
5. Voorts wijst de rekenkamer er op dat bij twee beoogde resultaten onder het kopje 'bereikte resultaten 2011' informatie wordt weergegeven die op andere beoogde resultaten betrekking heeft. Het betreft het beoogde resultaat 'Eerste fase Korte Afstand Radio (KAR) in provinciale VRI's is uitgevoerd en programma met Venlo t.a.v. KAR in VRI's is afgerond'. Daar wordt bij bereikte resultaten 2011 opgemerkt dat meer dan 43% van de bushaltes inmiddels toegankelijk is gemaakt. Het andere beoogde resultaat is 'De oplossingen voor OV-doorstromingsknelpunten zijn met andere wegbeheerders en Veolia afgestemd en er is gestart met de voorbereiding en zo mogelijk uitvoering van de prioritaire OV-doorstromingsprojecten op provinciale wegen'. Daar wordt bij bereikte resultaten 2011 opgemerkt dat in totaal nu 24 provinciale VRI's in Limburg voorzien zijn van KAR en in samenwerking met gemeenten nog eens 148 VRI's voorzien zijn van KAR.
6. Tot slot constateert de rekenkamer dat op het punt van de resultaten geen sprake is van aansluiting tussen het Jaarverslag 2010 en het Jaarverslag 2011. In het jaarverslag 2010 wordt ten aanzien van vijf beoogde resultaten aangegeven, dat deze (deels) niet zijn gerealiseerd, maar in 2011 te realiseren prestaties worden. Geen enkele daarvan komt echter terug in het Jaarverslag 2011 als bereikt resultaat. De rekenkamer vraagt zich af wat de stand van zaken met betrekking tot deze beoogde prestaties is.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp komt terug in de Programmabegroting 2012 in programmalijn 1.2: Openbaar Vervoer.

Programma 4.1 Bereikbaar en Duurzaam Limburg, Doelstelling 2 Duurzaam goederenvervoer

1. De doelstelling 2007-2011 luidt: 'Een betere spreiding van het goederenvervoer over de modaliteiten weg, water en spoor (modal split) en een betere aanhaking van het Limburgse bedrijfsleven op de internationale vervoersnetwerken'. Ten aanzien van deze doelstelling wordt in het Jaarverslag gemeld dat de provinciale bijdrage hieraan grotendeels is gehaald. In de gepresenteerde informatie in de toelichting ziet de

rekenkamer geen onderbouwing voor deze stelling. Deze toelichting luidt: 'De projecten binnenhavens uit de eerste tranche zijn allen in uitvoering of al afgerond. De projecten uit de tweede tranche zijn in voorbereiding of in uitvoering. De uitvoeringsprogramma's van de logistieke knooppunten zijn allen in uitvoering. Over de projecten Railterminal Chemelot en ZUIDAANSLUITING spoor heeft finale besluitvorming plaatsgevonden; zij worden nu uitgewerkt en uitgevoerd. Op basis hiervan is een eerste groei van het aantal vervoerde containers via rail en water bereikt. Op deze trend moet in de komende jaren worden voortgeborduurd.'

De rekenkamer constateert dat deze toelichting geen antwoord geeft op de vraag of sprake is van een betere *spreiding* van het goederenvervoer over weg, water en spoor, noch op de vraag of sprake is van een betere aanhaking van het Limburgse bedrijfsleven op de internationale vervoersnetwerken. Ter onderbouwing van de stelling dat de doelstelling grotendeels is gerealiseerd, zijn volgens de rekenkamer andere gegevens nodig.

2. Ook op basis van de meetwaarden die worden gepresenteerd bij de gebruikte indicatoren kan op bovenstaande vragen geen antwoord worden gegeven. Voor de situatie eind 2011 wordt namelijk bij één indicator aangegeven, dat CBS-informatie die hierop betrekking heeft niet meer beschikbaar is. Bij de tweede indicator wordt alleen verwezen naar het Li-Mop 2012-2015. Bij de derde indicator wordt aangegeven, dat er uiteindelijk 2 projectplannen voor logistieke knelpunten zijn opgesteld (wat overigens in 2010 ook al het geval was). Tot slot wordt bij de vierde indicator (omvang containeroverslag) opgemerkt dat de cijfers over 2011 nog niet beschikbaar zijn.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp komt terug in de Programmabegroting 2012 in programmalijn 2.2: Bereikbaarheid en mobiliteit.

Programma 4.1 Bereikbaar en Duurzaam Limburg, Doelstelling 3 Slim wegverkeer en stedelijk transport

1. De doelstelling 2007 - 2011 luidt: 'Het behoud van de bereikbaarheid van de steden en economische centra van Limburg'. Met betrekking tot deze doelstelling wordt opgemerkt dat deze grotendeels is gehaald, ondanks de tussentijdse groei van het verkeer. Gekeken naar één van de twee indicatoren, namelijk 'Verhouding intensiteit/capaciteit wegennet (I/C waarde) vraagt de rekenkamer zich af waar deze stelling op gebaseerd is. Met betrekking tot deze indicator worden gegevens gepresenteerd in de volgende klassen: <0,7 (streefwaarde: geen - weinig kans op files), 0,7-0,9 (kritische belasting: soms kans op files) en >0,9 (knelpuntwaarde: structurele kans op files). Uit de meetwaarden eind 2011 blijkt dat zowel voor het hoofdwegennet als het regionaal verbindend wegennet de aantallen in de categorie <0,7 (en dus de na te streven waarde) afnemen en in de andere

categorieën juist toenemen. Het betreft dus ten opzichte van de doelstelling een negatieve ontwikkeling.

2. Onder het kopje ‘Wat gaan we daarvoor doen/wat hebben we er in 2011 voor gedaan’ wordt aangegeven: ‘Het stimuleren van een betere benutting van het wegennet, het bevorderen van het gebruik van vervoersalternatieven en het bewerkstelligen van een goede planning van wegenbouwprojecten.’ De rekenkamer constateert dat de drie hierbij weergegeven indicatoren hierin geen inzicht bieden. Overigens zijn de meetwaarden eind 2011 ten opzichte van 2010 onveranderd gebleven.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp komt terug in de Programmabegroting 2012 in programmalijn 2.2: Bereikbaarheid en mobiliteit.

***Programma 4.1 Bereikbaar en Duurzaam Limburg, Doelstelling 4
Bereikbaarheid via bijzondere verbindingen***

Geen opmerkingen.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp is niet als zodanig terug te vinden in de Programmabegroting 2012.

***Programma 4.1 Bereikbaar en Duurzaam Limburg, Doelstelling 5 Start
energietransitie in Limburg***

1. De doelstelling 2007-2011 bevat zowel kwantitatieve doelen (6% reductie CO₂ in 2011 ten opzichte van 1990, 5% van de energie in Limburg wordt duurzaam opgewekt en realisatie van 5% energiebesparing ten opzichte van 2005) als processtappen behorend bij de door de provincie beoogde energietransitie: bewustwording, toepassing, versnelling. Evenals in het Jaarverslag 2010 wordt in het jaarverslag 2011 vermeld dat de doelstelling grotendeels is gerealiseerd, maar wordt vervolgens ook weer aangegeven, dat de kwantitatieve doelen niet te waarden zijn vanwege het ontbreken van monitoringsdata. De rekenkamer blijft het opmerkelijk vinden dat, ondanks deze omstandigheid, de conclusie wordt getrokken dat de doelstelling grotendeels is gerealiseerd. Dit wordt nog versterkt door het feit dat met betrekking tot de indicator ‘CO₂ emissiereductie in Limburg’ blijkt dat de gegevens over 2011 nog niet gepubliceerd zijn door het CBS en bij de indicator ‘Hoeveelheid duurzame energieopwekkingen in relatie tot het totale energiegebruik in Limburg’ eind 2011 sprake is van een afname ten opzichte van de start van de coalitieperiode. Voorts blijkt het aantal bedrijven, dat meedoet aan het MJA-convenant 3 eind 2011 ten opzichte van eind 2010 te zijn afgenomen van 99 naar 94 en het aantal deelnemende

gemeenten in het (duurzaamheids)convenant tussen Provincie en gemeenten van 32 naar 24.

2. Met betrekking tot de beoogde resultaten 2011 'Elektrisch rijden gestimuleerd' en 'Verduurzaming openbaar vervoer' wordt bij beide onder het kopje 'Bereikte resultaten 2011' aangegeven: 'Gerealiseerd. De start van Limburg Elektrisch gefaciliteerd, incl. de hierbij behorende Stichting.' De rekenkamer vraagt zich, naast de informatiewaarde van deze zin, af wat de relatie is tussen het beoogde resultaat 'Verduurzaming openbaar vervoer' en het faciliteren van 'Limburg Elektrisch'.
3. Bij beoogde en bereikte resultaten 2011 worden veel termen gebruikt die zonder nadere kennis door de lezer niet of moeilijk te duiden zijn. Het betreft onder andere 'omschakelconvenant', 'Eco2Profit', 'WKO', 'OPAC' en 'Xperience Parkstad'.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp komt terug in de Programmabegroting 2012 in programmalijn 2.5: Innovatieve en duurzame energie.

Programma 4.1 Bereikbaar en Duurzaam Limburg, Doelstelling 6 Aanpakken knelpunten luchtkwaliteit en geluidhinder

1. De doelstelling 2007-2011 luidt: 'In 2011 is de luchtkwaliteit verbeterd en is het aantal geluidgehinderden afgenomen'. Vervolgens wordt opgemerkt dat deze doelstelling grotendeels is gerealiseerd. Met name wat betreft het laatste deel van de doelstelling kan de rekenkamer uit de gepresenteerde informatie onder 'meetwaarde 2011' bij de indicatoren en onder 'bereikte resultaten 2011' niet afleiden waarop deze stelling is gebaseerd. Zo wordt bijvoorbeeld opgemerkt dat de doelstellingen uit 'geluid verantwoord beleven' grotendeels zijn gehaald, maar er wordt niet aangegeven hoe deze doelstellingen luiden. Verder wordt onder meer opgemerkt 'Zodra de nieuwe geluidbelastingkaart gereed is, zal inzichtelijk zijn wat de afname van het aantal geluidgehinderden is' en 'De nieuwe Geluidbelastingkaart is in concept gereed. Resultaten over de invloed op het aantal gehinderden is uiterlijk juni 2012 gereed.'
2. De rekenkamer vraagt zich bij de beoogde resultaten 2011 'Cursus lucht, RO en verkeer', 'Voorbeeldprojecten met samenwerkingspartners', 'Programma duurzame mobiliteit' en 'Projecten die in 2010 zijn gestart zijn afgerond' af wat hiermee concreet wordt bedoeld en wat de bijdrage aan de doelstelling daarvan is. De teksten onder het kopje 'bereikte resultaten 2011' bieden wat dit betreft ook geen aanknopingspunten.
3. Onder het kopje 'bereikte resultaten 2011' wordt een paar keer aangegeven, dat het bereiken van de beoogde resultaten wordt doorgeschoven naar 2012.

De rekenkamer heeft geconstateerd dat het aanpakken van knelpunten in luchtkwaliteit en geluidhinder echter niet meer terugkomt in de Programmabegroting 2012. Dit roept de vraag op naar de voortgang in de betreffende beoogde resultaten.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp is niet als zodanig terug te vinden in de Programmabegroting 2012.

Programma 4.1 Bereikbaar en Duurzaam Limburg, Doelstelling 7 Introductie Cradle to Cradle

1. De doelstelling 2007-2011 luidt: 'In 2011 is in Limburg Cradle to Cradle (C2C) een geaccepteerd ontwerpprincipie voor duurzame ontwikkeling voor overheden en bedrijfsleven en Limburg is in 2011 koploper als het gaat om C2C-regio's in Nederland.' Eén van de twee indicatoren luidt: 'Het aantal projecten/ partijen/toepassingen met C2C als ontwerpprincipie in Limburg.' Als meetwaarde eind 2011 wordt 'circa 50' aangegeven. In vergelijking met het Jaarverslag 2010 is deze informatie zeer summier en sluit niet aan op de hierin gepresenteerde informatie. Bovendien lijkt het aantal van 50 weinig gezien de gepresenteerde cijfers in het Jaarverslag 2010.

Deze luiden als volgt:

- 10 gebiedsprojecten;
- 17 bouwprojecten;
- 14 kennis/netwerk, Governance-Projecten;
- 11 industriële Projecten;
- 8 C2C gecertificeerde bedrijven met 18 producten;
- 10 deelnemers Overlegtafel Bedrijven;
- 10 deelnemers Overlegtafel Bouw;
- 8 deelnemers Overlegtafel Wegenbouw;
- 6 symposia;
- 5 C2C netwerken;
- 23 deelname bedrijven Masterclass MKB;
- 77 deelnemers Masterclass Du. gebiedsontwikkeling;
- 17 LvdO kennisprojecten (30.000 deelnemers).

2. Onder het kopje 'wat heeft het ons gekost' wordt voorgesteld het batig saldo 2011 (€ 50.000) als volgt te bestemmen: 'Voor het beleidsthema Leren voor Duurzame Ontwikkeling stelt het ministerie van BIZA een zogenaamde 'verzameluitkering' beschikbaar. Ook voor 2012 zal een bedrag van € 136.000 beschikbaar komen onder voorwaarde dat de provincie hiervoor een bedrag van € 46.500 beschikbaar stelt. Het restantbedrag 2011 van netto € 50.000 wordt met dit doel naar 2012 doorgeschoven.'

In de Programmabegroting 2012 wordt met betrekking tot Cradle to Cradle het volgende opgemerkt: 'De provinciale inzet voor Cradle to Cradle wordt verzilverend afgerond bij een aantal lopende projecten voor innovatieve

bedrijvigheid, herstructurering en gebiedsontwikkeling. Het streven naar duurzame ontwikkeling in brede zin blijft een onlosmakelijk onderdeel van ons provinciale handelen. Dit streven is niet exclusief onderwerp van deze programmalijn⁵, maar als aandachtspunt aan de orde bij nagenoeg alle overige programmaonderdelen van deze begroting.' De rekenkamer heeft geconstateerd dat noch Cradle to Cradle, noch het Leren voor duurzame ontwikkeling verder aan de orde komt in de Programmabegroting 2012. Zij vraagt zich af hoe dit zich verhoudt tot de bestemming van het batig saldo in het Jaarverslag 2011, ook gelet op de eisen die de Rijksoverheid hieraan stelt.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp is niet als zodanig terug te vinden in de Programmabegroting 2012.

Programma 4.2 Investeren in Ruimte, Doelstelling 1 Onomkeerbare besluitvorming bij sleutelprojecten in zes gebieden

1. De doelstelling 2007-2011 luidt: 'De provincie en haar partners hebben in 6 gebieden een aantal selecte en samenhangende grootschalige ontwikkelingen in gang gezet met als doel het versterken van het maatschappelijk rendement'. Het bereiken van de doelstelling wordt gemeten aan de hand van de volgende indicator: 'Voor elk van de kerngebieden: een door publieke en private partners ondertekende uitvoeringsovereenkomst waarin is uitgegaan van evenwicht tussen het fysieke, economische en sociaal-culturele domein.' Daarbij wordt als meetwaarde eind 2011 aangegeven '5 publiek - publiek, en op onderdelen publiek - privaat'. De rekenkamer constateert dat in vergelijking met het Jaarverslag 2010 deze informatie zeer summier is en niet aansluit bij de informatie zoals opgenomen in het Jaarverslag 2010. Daarin worden 5 kerngebieden onderscheiden en wordt per gebied aangegeven wat de stand van zaken is. Overigens vraagt de rekenkamer zich zowel bij het Jaarverslag 2011 als 2010 af wat het 6^e kerngebied is en waarom daar geen uitvoeringsovereenkomst is ondertekend.
2. Een ander opmerkelijk verschil is dat in het Jaarverslag 2010 alleen op het niveau van BBO's beoogde en bereikte resultaten worden weergegeven, terwijl in het Jaarverslag 2011 ook overkoepelende beoogde en bereikte resultaten worden onderscheiden. Ook in dit opzicht is geen sprake van aansluiting tussen het Jaarverslag 2010 en het Jaarverslag 2011.
3. Onder het kopje 'Wat gaan we daarvoor doen/wat hebben we er 2011 voor gedaan?' wordt aangegeven: 'In 2011 of eerder heeft de provincie samen met publieke en private partners in de kerngebieden benoemd in het

---

⁵ Het betreft programmalijn 2.5: Innovatieve en duurzame energie.

coalitieakkoord strategische projecten in de fase van onomkeerbaarheid gebracht. Strategische projecten zijn projecten die bijdragen aan gebiedsontwikkeling waarbij een maatschappelijk rendement inzichtelijk is gemaakt en publieke en private partners een substantieel deel van de financiering voor hun rekening nemen.’

Uit deze omschrijving vloeit de verwachting voort dat bij de beoogde en bereikte resultaten (als het de projecten, ofwel BBO's betreft) onder meer wordt ingegaan op maatschappelijk rendement en de verdeling in financiering tussen publieke en private partners. Dit is echter niet het geval. Dit roept de vraag op hoe de bereikte resultaten in 2011 in het kader van de doelstelling geïnterpreteerd moeten worden.

Relatie met Programmabegroting 2012

De onderwerpen die onder deze doelstelling vallen komen in de Programmabegroting 2012 terug bij de projecten Maasplassen, Chemelot Campus en Healthcare, Buitenring parkstad Limburg, Gebiedsontwikkeling N280 en Ooyen-Wassum, Klavertje 4, Floriade en Greenportlane en als onderwerpen binnen de paragraaf Grondbeleid.

Programma 4.2 Investeren in Ruimte, Doelstelling 2 Verinnerlijking gebiedsontwikkelingsaanpak bij provincie en partners

1. De doelstelling 2007 - 2011 luidt: ‘De provincie zet haar menskracht, financiën en wettelijke bevoegdheden daadkrachtig, effectief en efficiënt in om gebiedsontwikkeling in de kerngebieden tot een succesvol onderdeel van haar werkwijze te maken.’ Aangegeven wordt dat deze doelstelling grotendeels is gerealiseerd. Dit wordt als volgt toegelicht: ‘Voor dit doel is in 2010/2011 de module Project- en procesmanagement in gebiedsontwikkeling uitgevoerd. Deze heeft 91 deelnemers gekend (provincie, gemeenten, derden). Daarmee was medio 2011 fase II van de Praktijkschool voor Ontwikkelingsplanologie Limburg afgerond. De uitbouw van een verdieppingsprogramma (te beschouwen als fase III) is geparkeerd, om bij een eventuele doorstart aansluiting te kunnen houden met het tempo en de focus in de organisatieontwikkeling.’
De rekenkamer constateert dat de toelichting geen inzicht biedt in de mate van doelbereik. Bovendien komt de weergegeven tekst letterlijk terug onder het kopje ‘bereikte resultaten 2011’ ten opzichte van het beoogde resultaat ‘Praktijkschool gebiedsontwikkeling’.
2. Bij de indicator ‘De mate waarin de provincie haar speelruimte bij de toepassing van haar wettelijke bevoegdheden inzet ten behoeve van snelheid en kwaliteit’ wordt bij meetwaarde 2011 opgemerkt: ‘De doelstelling is grotendeels gehaald. Afgelopen jaren is de inzet van een innovatief, consistent en efficiënt ontwikkelingsgericht instrumentarium succesvol geweest (waaronder het Limburgs kwaliteitsmenu en de nWRO, Ruimte voor Ruimte). Limburg was in 2009 de 1e provincie met een door PS vastgesteld

Provinciaal Inpassingsplan, met een procesversnelling ten opzichte van de gangbare werkwijze tot gevolg. Dit is bovendien een leertraject voor andere ontwikkelingen. Er zijn kennisgeoriënteerde modules van de Praktijkschool voor Ontwikkelingsplanologie Limburg ontwikkeld en ingezet. Andere successen zijn de MIRT traject investeringsagenda en het vastleggen van de Attentiepunten voor PPS-constructie.’

Het betreft precies dezelfde tekst die in het Jaarverslag 2010 onder het kopje ‘Toelichting realisatie doelstelling 2007 - 2011’ is opgenomen. De rekenkamer vraagt zich naar aanleiding hiervan en hetgeen is opgemerkt in het eerste punt hierboven, af wat de provincie in 2011 daadwerkelijk heeft gerealiseerd in het kader van de doelstelling.

3. Tot slot merkt de rekenkamer op dat zowel de omschrijving van de doelstelling, de indicatoren als de beoogde en bereikte resultaten nauwelijks te begrijpen zijn en de lezer met meer vragen dan antwoorden achterblijft. Overigens geldt dit niet alleen voor de betreffende doelstelling. Bij meerdere doelstellingen in het Jaarverslag is de gepresenteerde verantwoordingsinformatie niet zelfstandig leesbaar, dan wel niet te begrijpen zonder specifieke achtergrondkennis.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp is niet als zodanig terug te vinden in de Programmabegroting 2012.

Programma 4.3 Overige portefeuille-onderwerpen Kersten, Doelstelling 1 Milieu en Duurzame Ontwikkelingen

1. De doelstelling 2007 - 2011 luidt: ‘In 2011 is 75% van de Limburgse bevolking tevreden over de kwaliteit van de fysieke leefomgeving (afval, water, bodem, ontgrondingen, lucht, geluid en externe veiligheid).’ In het *Jaarverslag 2010* wordt aangegeven dat de doelstelling *naar verwachting* grotendeels wordt gerealiseerd. In het *Jaarverslag 2011* wordt opgemerkt dat de doelstelling *naar verwachting* grotendeels is gerealiseerd. De rekenkamer merkt op dat alleen het vervangen van het werkwoord ‘worden’ door het werkwoord ‘zijn’ in dit geval de vraag oproept naar de daadwerkelijke realisatie van de doelstelling in 2011. Deze vraag wordt versterkt door het feit dat de meetwaarde 2011, van de indicator waarmee de mate van doelbereik in de periode 2007 - 2011 wordt gemeten, ten opzichte van 2010 niet of nauwelijks verschilt.
2. In het Jaarverslag is een uitgebreid schema opgenomen met indicatoren die inzicht dienen te bieden in de vraag wat de provincie in 2011 heeft gedaan om de doelstelling 2007-2011 te bereiken. Evenals vorig jaar tekent de rekenkamer hierbij aan dat dit overzicht op onderdelen alleen voor ingewijden te begrijpen is en deels een zeer beperkte informatieve waarde heeft. Enkele voorbeelden hiervan zijn:

- Bij de indicator ‘Het aantal afspraken met bevoegde instanties om de kwaliteit van de fysieke leefomgeving in Limburg te verbeteren’ worden als meetwaarde eind 2011 platformen en samenwerkingsinitiatieven op het gebied van de fysieke leefomgeving opgesomd. Er wordt niet ingegaan op het aantal- en de inhoud van eventuele afspraken;
- Meetwaarde start coalitieperiode Bodem: ‘040, waarvan 39 SEB 113.931m², waarvan 111.431 m² SEB 82 020 m³, waarvan 79.370 m³ SEB 1.750 m³’ Meetwaarde eind 2011: ‘Er zijn 130 evaluatieverslagen van bodemsaneringen behandeld.’ Naast het feit dat deze meetwaarden de lezer niets zeggen, sluiten ze ook niet op elkaar aan.
- Meetwaarde start coalitieperiode Geluid: *Procesmatig*: Regiegroep koerst i.v.m. nieuwe Wgh op gezamenlijke beleidsvisie. Meetwaarde eind 2011 onder meer: *Procesmatig*: Lopende projecten zijn afgerond.

3. Ten aanzien van de beoogde en bereikte resultaten 2011 constateert de rekenkamer dat in enkele gevallen het bereikte resultaat niet aansluit bij wat werd beoogd. Voorbeelden zijn:

Beoogde resultaten 2011	Bereikte resultaten 2011
Bodem/visie op de ondergrond	Gerealiseerd. Planvorming is betrokken bij de herziening van het POL
Uitvoering Convenant Bodemontwikkelingsbeleid en aanpak speedlocaties	Gerealiseerd. Bijdragen zijn geleverd aan de ontwikkeling van landelijk instrumentarium voor gebiedsgericht grondwaterbeheer

Relatie met Programmabegroting 2012

Het onderdeel waterketen is in de Programmabegroting 2012 opgenomen in programmalijn 2.4: Versterking van de samenwerking in de waterketen. De onderwerpen beleidsnota luchtvaart, ontgrondingenbeleid en bodemsaneringsbeleid komen niet afzonderlijk terug in de programmabegroting 2012.

Programma 4.3 Overige portefeuille-onderwerpen Kersten, Doelstelling 2 Kwaliteit vergunningverleningsproces

1. Dit onderwerp komt niet terug in de Programmabegroting 2012. De enige opmerking die de rekenkamer hierbij plaatst, is dat de begrijpelijkheid van de tekst bij dit onderwerp te wensen over laat en de informatieve waarde zeer gering is. Op de vraag in hoeverre de kwaliteit van het vergunningsproces nu daadwerkelijk is toegenomen krijgt de lezer geen antwoord.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp is niet als zodanig terug te vinden in de Programmabegroting

2012.

**Programma 4.3 Overige portefeuille-onderwerpen Kersten, Doelstelling 3
Strategie en operationele beleidsontwikkeling**

1. Dit onderwerp komt niet terug in de Programmabegroting 2012. De rekenkamer plaatst hierbij de opmerking dat het voor de lezer niet duidelijk is en wordt wat de relatie is tussen de doelstelling 2007 - 2011 (Actueel, strategisch en operationeel beleid en een daaraan verbonden financiële projectprogrammering conform de wettelijke eis) en de indicatoren (Provinciaal Verkeers- en Vervoersplan (PVVP) en deelvoutwerkingen en Limburgs MobiliteitsProgramma). Daarmee wordt ook niet duidelijk of en hoe de beoogde en bereikte resultaten bijdragen aan het realiseren van de doelstelling.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp is niet als zodanig terug te vinden in de Programmabegroting 2012.

**Programma 4.3 Overige portefeuille-onderwerpen Kersten, Doelstelling 4
Openbaar vervoer**

1. De doelstelling 2007 - 2011 luidt: 'Verbetering van de kwaliteit van het openbaar vervoer in Limburg.' Vervolgens bevat de toelichting op de realisatie van de doelstelling precies dezelfde tekst als de toelichting op de realisatie van doelstelling 1 Aantrekkelijker Openbaar Vervoer van Programma 4.1 Bereikbaar en Duurzaam Limburg. Ook worden dezelfde indicatoren weergegeven. De rekenkamer vraagt zich in dit geval af wat de meerwaarde van doelstelling 4 Openbaar Vervoer is.
2. Uit de tekst onder het kopje 'Wat gaan we daarvoor doen/wat hebben we er in 2011 voor gedaan?' blijkt, in tegenstelling tot doelstelling 1 van Programma 4.1, wat wordt verstaan onder 'kwaliteit' en zijn de resultaten ook beter te interpreteren in relatie tot de mate van doelbereik. Wel zet de rekenkamer enkele vraagtekens bij bereikte resultaten in 2011. Zo luidt één van de beoogde resultaten: 'Verbetering van de klanttevredenheid t.o.v. de periode 2007 t/m 2009'. Bij bereikte resultaten wordt vervolgens opgemerkt 'Gerealiseerd'. Dit wordt onderbouwd met cijfers die de ontwikkeling in algemene klanttevredenheid laten zien voor de jaren 2007, 2008 en 2009. Met betrekking tot de klanttevredenheid in 2011 is geen cijfer opgenomen. Een ander voorbeeld betreft het beoogde resultaat 'Verbeteringen op het spoortraject Heerlen - Herzogenrath.' Daar wordt onder bereikt resultaat opgemerkt: 'Gerealiseerd.' Vervolgens wordt echter aangegeven, dat de planstudie in het 3e kwartaal 2011 is opgeleverd en het besluit tot realisatie nog afhankelijk is van dekking van extra financiën.

3. Tot slot merkt de rekenkamer op dat wat betreft de resultaten op enkele punten geen sprake is van aansluiting tussen het Jaarverslag 2010 en het Jaarverslag 2011. In het Jaarverslag 2010 wordt ten aanzien van twee beoogde resultaten aangegeven, dat deze niet zijn gerealiseerd, maar in 2011 te realiseren prestaties worden. Beide komen echter niet terug in het Jaarverslag 2011 als bereikt resultaat. De rekenkamer vraagt zich af wat de stand van zaken met betrekking tot deze beoogde prestaties is.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp komt terug in de Programmabegroting 2012 in programmalijn 1.2: Openbaar Vervoer.

Programma 4.3 Overige portefeuille-onderwerpen Kersten, Doelstelling 5 Infrastructuur

1. De doelstelling 2007 - 2011 luidt: 'Het optimaal functioneren van de provinciale weginfrastructuur.' Als indicator hierbij is weergegeven de verhouding intensiteit/capaciteit wegennet. De rekenkamer merkt op dat deze indicator ook wordt gebruikt voor doelstelling 3 Slim wegverkeer en stedelijk transport van Programma 4.1 Bereikbaar en Duurzaam Limburg. In het Jaarverslag 2011 wordt de indicator I/C ingedeeld in de volgende klassen: <0,7; 0,7-0,9; >0,9. De rekenkamer stelt vast dat deze indeling in klassen afwijkt van de presentatie van de indicator in de Programmabegroting 2011, namelijk I/C ≤0,8.
2. Onder het kopje 'Wat gaan we daarvoor doen/wat hebben we er voor gedaan in 2011' wordt aangegeven: 'Verbetering van de bereikbaarheid, doorstroming en veiligheid op het provinciale wegennet voor wegverkeer en fietsverkeer.' De rekenkamer merkt op dat de indicatoren die hier inzicht in dienen te bieden niet aansluiten bij de indicator die inzicht dient te bieden in de mate van doelbereik in de periode 2007 - 2011 (zie hiervoor bij punt 1). In dat opzicht vraagt zij zich ook af hoe de bereikte resultaten geïnterpreteerd dienen te worden.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp is niet als zodanig terug te vinden in de Programmabegroting 2012.

Programma 4.3 Overige portefeuille-onderwerpen Kersten, Doelstelling 6 Goederenvervoer

1. De rekenkamer constateert dat goederenvervoer ook aan de orde wordt gesteld bij doelstelling 2 Duurzaam goederenvervoer van Programma 4.1 Bereikbaar en Duurzaam Limburg en vraagt zich af wat de meerwaarde van onderhavige doelstelling is.

2. De doelstelling 2007- 2011 luidt: 'Een veilig, betrouwbaar, vlot en doelmatig vervoer van goederen van en naar, binnen en door Limburg.' Zowel in de toelichting op de realisatie van de doelstelling, de indicatoren als de beoogde en bereikte resultaten wordt alleen ingegaan op vervoer van goederen over de weg. Deze beperking ten opzichte van de doelstelling wordt niet toegelicht.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp is niet als zodanig terug te vinden in de Programmabegroting 2012.

**Programma 4.3 Overige portefeuille-onderwerpen Kersten, Doelstelling 7
Veerkrachtig watersysteem**

1. De doelstelling 2007 - 2011 luidt: 'In 2011 is de kwalitatieve en kwantitatieve toestand van grond- en oppervlaktewater in Limburg verbeterd ten opzichte van 2007. Daarmee zijn belangrijke stappen gezet in de uitvoering van het Provinciaal Waterbeleid (POL 2006 en Provinciaal Waterplan Limburg 2010-2015)'. In het Jaarverslag 2010 luidde deze doelstelling nog: 'In 2011 kent Limburg een goede (ten minste op het niveau van 2007) kwalitatieve en kwantitatieve toestand van grond- en oppervlaktewater. In 2011 heeft Limburg minder wateroverlast dan in 2006.' Noch de wijziging in het ambitieniveau, noch de verdere aanpassing van de doelstelling 2007 - 2011 in het Jaarverslag 2011 wordt toegelicht.
2. Ten opzichte van het Jaarverslag 2010 is de informatie die is weergegeven onder meetwaarde 2011 zeer summier en verschaft bovendien geen inzicht in de mate van doelbereik.
3. Onder het kopje 'Wat gaan we daarvoor doen/wat hebben we ervoor gedaan in 2011?' wordt onder meer opgemerkt dat de provincie waterbeleid ontwikkelt via het Provinciaal Waterplan Limburg 2010-2015 en dit beleid implementeert via onder andere het provinciaal Meerjarenprogramma Plattelandsontwikkeling (pMJP) en het Programma Ontwikkeling Maasvallei (POM). Hiertoe waren voor 2011 de volgende resultaten beoogd: Uitvoeren Provinciaal Waterplan en Accorderen jaarlijkse voortgangsrapportages van de externe partners. Bij beide beoogde resultaten is vervolgens aangegeven, dat deze niet zijn gerealiseerd, maar in 2012 te realiseren zijn. Het provinciaal waterbeleid en waterplan worden niet meer aan de orde gesteld in de Programmabegroting 2012. Dit roept de vraag op naar de wijze van informatieverstrekking over de voortgang hierin.

Relatie met Programmabegroting 2012

Het onderdeel 'Programma Ontwikkeling Maasvallei' komt terug in de Programmabegroting 2012 in programmalijn 2.3: Hoogwaterbescherming langs

de Maas. De overige onderwerpen (GGOR, Provinciaal Waterbeleid en Waterbeleidsplan) zijn niet als zodanig terug te vinden.

***Programma 4.4 Overige portefeuille-onderwerpen Driessen, Doelstelling 1
Behoud archeologisch erfgoed***

1. De doelstelling 2007 - 2011 luidt: 'Het behouden van het Limburgs archeologisch erfgoed bij plannen en werkzaamheden betreffende de Ruimtelijke ontwikkelingen.' In de toelichting op de realisatie van de doelstelling wordt vermeld dat het aantal adviezen dat is afgegeven aan de verwachtingen voldoet en de afspraken met gemeenten over de archeologische aandachtsgebieden in voorbereiding zijn. Deze informatie geeft geen enkel inzicht in de mate van realisatie van de doelstelling. Hetzelfde geldt voor de gepresenteerde indicatoren.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp komt terug in de Programmabegroting 2012 als onderdeel van programmalijn 3.2: Natuur, landschap en monumenten.

***Programma 4.4 Overige portefeuille-onderwerpen Driessen, Doelstelling 2
Uitbouw provinciale weginfrastructuur***

1. De doelstelling 2007 - 2011 luidt: 'Een provinciale weginfrastructuur die garant staat voor een vrije verkeersdoorstroom.' De rekenkamer constateert dat dit de derde doelstelling is die (onder meer) betrekking heeft op de doorstroom van verkeer over de weg. Zij vraagt zich af hoe deze doelstellingen zich tot elkaar verhouden, zeker gezien het feit dat bij al deze doelstellingen de indicator Verhouding intensiteit / capaciteit weggelaten wordt gebruikt, waarbij steeds dezelfde cijfers worden weergegeven. Kortom, de lezer blijft met de vraag achter wat de provincie nu daadwerkelijk gerealiseerd heeft als het om het bevorderen van de doorstroom op provinciale wegen gaat.
2. Verder constateert de rekenkamer dat de toelichting op de realisatie van de doelstelling niet alleen onbegrijpelijk is voor een leek, maar ook geen enkel inzicht geeft in de mate waarin de doelstelling is bereikt. Niettemin wordt opgemerkt dat de doelstelling is gerealiseerd.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp is niet als zodanig terug te vinden in de Programmabegroting 2012.

***Programma 4.4 Overige portefeuille-onderwerpen Driessen, Doelstelling 3
Ruimtelijke Ontwikkeling***

1. De doelstelling 2007 - 2011 luidt: 'In 2011 is de ruimtelijke kwaliteit van Limburg aantoonbaar verbeterd.' In de toelichting op de realisatie van de doelstelling wordt aangegeven, dat de doelstelling grotendeels is behaald. De rekenkamer vraagt zich af waarop deze stelling is gebaseerd gezien het feit dat bij 4 van de 9 indicatoren wordt vermeld dat deze niet zijn behaald omdat de gegevens nog niet bekend zijn en bij 1 indicator de meetwaarde zelfs lager is dan aan de start van de coalitieperiode.
2. Ten aanzien van de beoogde resultaten merkt de rekenkamer op dat bij enkele hiervan sprake is van overlap, dan wel dat zij dubbel worden vermeld. Ten aanzien van de bereikte resultaten constateert de rekenkamer dat vooral ook wordt verwezen naar eerdere (of latere) jaren. Dit roept de vraag op wat in 2011 daadwerkelijk is bereikt.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp is niet als zodanig terug te vinden in de Programmabegroting 2012.

Programma 4.4 Overige portefeuille-onderwerpen Driessen, Doelstelling 4 Vitalisering Platteland 2007-2011 (pMJP)

1. Met betrekking tot de doelstelling 2007 - 2011 'Het realiseren van plattelandsontwikkeling conform pMJP 2007 - 2013 op het gebied van landbouw, natuur, landschap & cultuurhistorie, veerkrachtige watersystemen, toerisme & recreatie, wonen/werken/leefbaarheid en stad-land-relatie' wordt opgemerkt dat deze grotendeels is gerealiseerd. De rekenkamer vraagt zich af waar deze stelling op gebaseerd is. Uit de toelichting op de realisatie van de doelstelling blijkt namelijk dat het Rijk de bestuursovereenkomst ILG per oktober 2010 eenzijdig heeft beëindigd. Uit de meetwaarde 2011 van de enige indicator (PS-monitoringsrapportage van pMJP) blijkt dat daardoor nog niet over de voortgang in de uitvoering is gerapporteerd. Opgemerkt wordt dat dit pas plaats zal vinden nadat Rijk en provincie nieuwe afspraken hebben gemaakt over beschikbare middelen en te realiseren doelen. Naar verwachting zal dit uiterlijk medio 2012 zijn beslag vinden.
2. De informatie die wordt weergegeven bij zowel de indicatoren die betrekking hebben op de vraag 'wat hebben we er voor gedaan in 2011' als de 'beoogde en bereikte resultaten in 2011' geeft de lezer weinig inzicht in wat nu daadwerkelijk is gedaan en gerealiseerd in 2011 en hoe en in welke mate de resultaten hebben bijgedragen aan het realiseren van de doelstelling 2007 - 2011.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp komt terug in de Programmabegroting 2012 als onderdeel van programmalijn 3.3: Platteland.

**Programma 4.4 Overige portefeuille-onderwerpen Driessen, Doelstelling 5
Natuur en landschap 2007-2011**

1. In de toelichting op de realisatie van de doelstelling 2007 - 2011 wordt eerst aangegeven, dat de natuuraanleg door particulieren minder succesvol was: de streefdoelen worden niet gerealiseerd. In de volgende alinea wordt echter opgemerkt dat op het gebied van natuuraanleg door particulieren een flinke sprong voorwaarts is gemaakt. Dit roept de vraag op naar de werkelijke stand van zaken.
2. In de toelichting op de realisatie van de doelstelling 2007 - 2011 wordt verder opgemerkt dat de kwantiteit van de natuur jaarlijks verbetert, maar ook qua kwaliteit flinke stappen zijn gezet. Dit laatste wordt onderbouwd met de kwaliteitsindicator biodiversiteit. Bij 'meetwaarde 2011' wordt echter melding gemaakt van het verlenen van opdracht tot onderzoek voor de bescherming van vijf habitatrictlijnsoorten, en drie soorten van de Flora- en faunawet. Niet duidelijk wordt in hoeverre daarmee de kwaliteit is/wordt bevorderd. Ook de beoogde en bereikte resultaten in 2011 geven de lezer geen inzicht in de mate waarin de kwaliteit is toegenomen. Dit roept de vraag op naar de actuele stand van zaken met betrekking tot de kwaliteit van de natuur.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp komt terug in de Programmabegroting 2012 in programmalijn 3.2: Natuur, landschap en monumenten en programmalijn 3.3: Platteland.

**Programma 4.4 Overige portefeuille-onderwerpen Driessen, Doelstelling 6
Uitvoering Provinciaal grondbeleid**

1. De doelstelling 2007 - 2011 luidt: 'Het Grondbedrijf geeft uitvoering aan het actieve grondbeleid van de provincie Limburg om:
  - Tot een snellere realisatie te kunnen komen;
  - De haalbaarheid van projecten te bevorderen;
  - Te verevenen tussen rendabele en onrendabele projecten;
  - Een hogere kwaliteit in het gebied te realiseren.'Voorts wordt opgemerkt dat de doelstellingen grotendeels zijn gerealiseerd zonder dat dit verder wordt toegelicht. Ook de gepresenteerde informatie bij de indicatoren, beoogde en bereikte resultaten 2011 biedt hierin geen inzicht. Dit roept de vraag op naar de stand van zaken rond de daadwerkelijke realisatie van de doelstelling 2007 - 2011.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp komt alleen terug in de Programmabegroting 2012 in de verplichte paragraaf Grondbeleid en waar relevant bij de projecten.

6.3 Economisch domein

Programma 5.1 Innoveren in Limburg, Doelstelling 1 Kenniseconomie in deelterreinen die behoort tot de top van Europa

1. De doelstelling 2007 - 2011 luidt: 'In 2011 is Limburg een innovatieve kenniseconomie die tot de top van Europa behoort op het terrein van gezondheid, voeding geavanceerde materialen en nieuwe energie. Om dit tot wasdom te laten komen is een optimale digitale bereikbaarheid geboden.' De toelichting op de realisatie van de doelstelling luidt: 'De doelstelling is grotendeels gerealiseerd. Het vasthouden aan de Versnellingsagenda als leidend principe laat een betrouwbare en stabiele overheid zien. Ook is snel en vakkundig ingespeeld op de actualiteit met een programma als Koersvast (met geld in projecten, met quick scans om bedrijven te helpen en met creatieve workshops om cross-overs te realiseren). Voor het onderdeel nieuwe energie hebben we te kampen met de onzekerheid met betrekking tot de kredietcrisis. Ontwikkelingen rondom TSM en Solaris hebben hiermee van doen.' De rekenkamer constateert dat deze toelichting inhoudelijk niets zegt over het bereiken van de doelstelling 2007 - 2011.
2. De doelstelling voor de periode 2007-2011 heeft als enige indicator 'Score benchmark naar regionale clusters (ten behoeve van Technologische Top Regio/ TTR).' Uit de meetwaarde eind 2011 blijkt echter niets over een benchmark, er staat alleen vermeld 'Actieplan TTR-ELAt 2011-2013 is door alle partners vastgesteld. Gezamenlijke triple helix projecten zoals Interreg IVA TTC en GCS zijn resp. goedgekeurd en ingediend bij de EMR. Zij versterken de Limburgse topsectoren met concrete businessgerelateerde projecten.' Naast het feit dat onduidelijk is of de benchmark binnen het genoemde actieplan valt, is de tekst voor een leek niet te begrijpen. Daarnaast heeft de rekenkamer geconstateerd dat dezelfde tekst later terugkomt als één van de acht bereikte resultaten in 2011.
3. Met betrekking tot de vraag 'Wat gaan we daarvoor doen/Wat hebben we er in 2011 voor gedaan?' worden vijf indicatoren weergegeven. Met betrekking tot deze indicatoren worden geen streefwaarden geformuleerd. Met het oog daarop vraagt de rekenkamer zich af hoe de gepresenteerde informatie onder 'meetwaarde eind 2011' moet worden beoordeeld.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp komt terug in de Programmabegroting 2012 als onderdeel van programmalijn 4.2: Innovatiekracht en topsectoren.

Programma 5.1 Innoveren in Limburg, Doelstelling 2 Door branding aantrekken van (internationale) mensen en bedrijven

1. De doelstelling 2007 - 2011 luidt: 'Het aantrekkelijk maken van Limburg als regio door het imago te versterken. Het daardoor aantrekken van mensen en bedrijven naar Limburg voor economie en werkgelegenheid.' Als meetwaarde eind 2011 bij de indicator 'Indicatoren conform rapportage Flycatcher' wordt aangegeven '1-meting naar imago is uitgevoerd'. Uit de gepresenteerde cijfers blijkt vervolgens dat de meting echter alleen in 2008 en 2010 is uitgevoerd. Dit roept de vraag op wat er daadwerkelijk in 2011 is bereikt. Onder de gepresenteerde cijfers is ook een streefwaarde voor 2012 opgenomen. In vier van de zes gevallen betreft het een hoger percentage dan in 2010 is bereikt. De rekenkamer vraagt zich af hoe dit zich verhoudt tot de opmerking in de toelichting op de realisatie van de doelstelling dat deze is gerealiseerd. Hetzelfde geldt voor de opmerking onder het kopje 'bereikte resultaten 2011' waar staat dat het imago carrièrekansen en toptechnologie versterkt moet worden in de resterende periode van de Stichting Regiobranding Zuid-Limburg om de gestelde doelen in 2012 te realiseren).
2. Voor de periode 2011 wordt bij de indicator 'Aantal key-stakeholders met financieel commitment' aangegeven hoeveel partners, deelnemers, auditoren, sponsors en gemeenten betrokken waren. In het Jaarverslag 2010 werd ook het aantal co-partners weergegeven. Deze worden in het Jaarverslag 2011 niet meer genoemd.
3. De betekenis van een van de percentages die genoemd worden bij de meetwaarde 2011 voor de indicator 'bekendheid "merk" Limburg naar regio' komt niet overeen met de betekenis die aan deze percentages wordt gegeven in 2010. In het Jaarverslag 2010 wordt vermeld: 'Campagne heeft geleid tot hogere herinnering bij de doelgroep 76% tegen 55% in 2009'. In het Jaarverslag 2011 wordt daarentegen vermeld: 'Ook het percentage mensen dat de boodschap van de campagne juist interpreteert is gestegen van 55% in 2009 naar 76% in 2010 en naar 82% in recente campagne'

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp komt terug in de Programmabegroting 2012 in programmalijn 4.3: Limburg een sterk merk.

Programma 5.1 Innoveren in Limburg, Doelstelling 3 Het verbeteren van de overheidsdienstverlening

1. Voor de doelstelling 2007-2011 wordt bij de indicator 'Score tevredenheid publieke sector' als meetwaarde eind 2011 aangegeven: 'Naar aanleiding van de klanttevredenheidsmeting 2010 is in 2011 vooral accent gelegd op het nakomen van de servicenormen (...). De afhandeling van facturen verloopt

inmiddels gemiddeld in 16,2 werkdagen.’ De rekenkamer merkt op dat deze informatie niets zegt over klanttevredenheid. Daarnaast kan op basis van deze indicator ook niet worden vastgesteld dat de doelstelling 2007 - 2011 (‘In de periode 2007 - 2011 willen we met medeoverheden en ondernemers werken aan het verder verbeteren van de dienstverlening en het verminderen van administratieve lasten’) is behaald.

2. Onder het kopje ‘Wat gaan we daarvoor doen/wat hebben we er in 2011 voor gedaan?’ staat voor indicator ‘aantal Limburgse gemeenten waar resultaten van het traject Vermindering Administratieve Lasten (VAL) geïmplementeerd zijn’ als meetwaarde voor eind 2011: ‘Uiteindelijk verbeteren 19 van de 33 Limburgse gemeenten binnen 2 jaar de dienstverlening aan ondernemers met het bewijs van Goede Dienst.’ Uitgaande van deze formulering merkt de rekenkamer op dat de verbetering nog niet in 2011 heeft plaatsgevonden. Dit roept eveneens de vraag op naar de daadwerkelijke realisatie van de doelstelling eind 2011.
3. Bij de indicatoren ‘Aantal regio’s waar één-loket gerealiseerd is’ en ‘Aantal Limburgse gemeenten waar een centraal aanspreekpunt voor ondernemers/ondernemersloket gerealiseerd dan wel verbeterd is’ wordt bij meetwaarde eind 2011 inhoudelijk precies dezelfde tekst gepresenteerd als in het Jaarverslag 2010. Ook dit roept weer de vraag op wat er in 2011 daadwerkelijk gerealiseerd is.

Relatie met Programmabegroting 2012

Het onderwerp Administratieve lastenvermindering komt terug in de Programmabegroting 2012 in programmalijn 5.2: Financiën: sober en doelmatig. Het onderwerp één-loket-gedachte komt hierin niet terug.

Programma 5.1 Innoveren in Limburg, Doelstelling 4 Bedrijventerreinen

1. Een deel van de doelstelling 2007 - 2011 luidt om op effectieve en innovatieve wijze de herstructureringsopgave van de Limburgse bedrijventerreinen op te pakken samen met partijen in het veld. Er wordt verder niet toegelicht wat ‘innovatieve wijze’ precies inhoudt.
2. In de Programmabegroting 2011 wordt onder het kopje ‘tussenstand per 1 juli 2011’ aangegeven, dat 5 projecten gestart zijn. In het Jaarverslag 2011 wordt opgemerkt dat een 15-tal projectinitiatieven zijn opgepakt door LHB. Een aantal daarvan worden als businesscase opgepakt en in 2011 is één projectinvestering door LHB gehonoreerd. Waarom het ambitieniveau zoals dat per 1 juli nog werd verwacht niet is behaald, wordt niet toegelicht.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp komt terug in de Programmabegroting 2012 als onderdeel van programmalijn 4.1: Investerings- en exportbevordering.

Programma 5.1 Innoveren in Limburg, Doelstelling 5 Versterken sociale innovatie bij bedrijven

1. De doelstelling 2007 - 2011 luidt: 'Voldoende kenniswerkers hebben om in de top van Europa te behoren voor de clusters uit de versnellingsagenda.' Eén van de bij deze doelstelling behorende indicatoren luidt: 'Aantal kenniswerkers uit buitenland dat hier komt werken'. De gepresenteerde meetwaarden eind 2011 bij deze indicator zijn, zo wordt opgemerkt, gebaseerd op een schatting van het CBS (gemiddelde tussen 2004-2009). De rekenkamer zet vraagtekens bij de betrouwbaarheid van deze gegevens als meetwaarde voor eind 2011.
2. Onder het kopje 'Wat gaan we daarvoor doen/Wat hebben we er in 2011 voor gedaan?' wordt aangegeven, dat men de arbeidsmarkt en kennisinfrastructuur wil euregionaliseren en sensibiliseren, kennis en samenwerking binnen Euregio wil verankeren en het MKB en haar werknemers sterker wil betrekken bij clusters van kracht. Vervolgens worden twee indicatoren weergegeven die uitsluitend betrekking hebben op het MKB. Dit roept de vraag op hoe de stand van zaken met betrekking tot de realisatie van de andere twee beoogde activiteiten inzichtelijk wordt gemaakt.
3. De tekst die wordt weergegeven onder 'bereikte resultaten 2011' sluit in drie van de vier gevallen niet aan bij de tekst die wordt weergegeven onder 'beoogde resultaten. Met betrekking tot het andere beoogde resultaat wordt als bereikt resultaat alleen aangegeven 'Gerealiseerd'. Dit roept de vraag op wat in 2011 daadwerkelijk is bereikt in relatie tot de doelstelling.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp is niet als zodanig terug te vinden in de Programmabegroting 2012.

Programma 5.2 Overige portefeuille-onderwerpen Hessels, Doelstelling 1 Sociaal Economisch Beleid

1. De doelstelling 2007 - 2011 luidt: 'In de periode 2007-2011 voeren wij een regulier sociaal economisch beleid dat het coalitieakkoord maximaal ondersteunt en past binnen het sociaal economische beleid voor de lange termijn'. Als indicator daarbij wordt vermeld: 'Aantal beleidsinitiatieven in het werkveld economie'. De rekenkamer merkt op dat zowel de doelstelling

als de bijbehorende indicator in zeer algemene bewoordingen zijn geformuleerd.

Ook de indicatoren waaruit moet kunnen worden afgeleid wat de provincie er in 2011 aan heeft gedaan om de doelstelling te bereiken en de daarbij behorende meetwaarden bevatten naar de mening van de rekenkamer weinig tot geen informatiewaarde. Het betreft de indicatoren 'Aantal verkenningen' en 'Aantal adviezen voor bijsturing' met als gepresenteerde meetwaarden respectievelijk '0. Deeltraject "Vinger aan de pols" vormt het verzamelpunt van diverse verkenningen' en 'Diverse; adviesfunctie is ingevuld vanaf het voortraject van programma's en projecten'.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp is niet als zodanig terug te vinden in de Programmabegroting 2012.

***Programma 5.2 Overige portefeuille-onderwerpen Hessels, Doelstelling 2
Uitvoering geven aan sociaal economisch beleid***

1. De doelstelling 2007-2011 luidt: 'In 2011 willen wij maximaal uitvoering geven aan het sociaal economisch beleid door het inzetten van de Europese programma's (doelstelling 2 en doelstelling 3) en het LIOF.' Wat betreft de indicatoren 'Aantal projecten en €'s voor doelstelling 2' en 'Aantal projecten en €'s voor doelstelling 3' wordt bij de meetwaarde eind 2011 niet ingegaan op financiële middelen (aantal €'s). Daarnaast merkt de rekenkamer op dat met betrekking tot doelstelling 2 eind 2011 het aantal projecten voor de periode 2007 - 2011 op 35 uitkomt. De rekenkamer vindt dit opmerkelijk aangezien in het Jaarverslag 2010 de teller op 38 projecten stond.

Relatie met Programmabegroting 2012

Dit onderwerp is niet als zodanig terug te vinden in de Programmabegroting 2012.

7 Bedrijfsvoering

7.1 Paragraaf 6.6 Bedrijfsvoering

In de Programmabegroting en het Jaarverslag 2011 komt bedrijfsvoering, naast de Verplichte paragraaf Bedrijfsvoering, ook in hoofdstuk 6 'Overig' als één van de onderwerpen aan de orde en wel in paragraaf 6.6. In de Programmabegroting 2012 is dit ook het geval, maar dan als afzonderlijke programmalijn, namelijk 5.3: Bedrijfsvoering: Toekomstvast. Centraal in deze programmalijn staat de implementatie van de nota 'Een procesgerichte organisatie voor een Toekomstvast Limburg'.

In de Programmabegroting en het Jaarverslag 2011 worden de vaststelling van deze nota door GS en de doorvertaling daarvan in concrete reorganisatieplannen onder de eerste doelstelling van paragraaf 6.6 'Bedrijfsvoeringprocessen' als te bereiken resultaten in 2011 aangemerkt. In dat opzicht kan de programmalijn 5.3: Bedrijfsvoering worden beschouwd als vervolg op deze doelstelling. Met het oog hierop acht de rekenkamer het van belang met betrekking tot paragraaf 6.6 van de Begroting en het Jaarverslag 2011 de volgende punten onder de aandacht te brengen:

1. De doelstelling 2007 - 2011 met betrekking tot de *Bedrijfsvoeringsprocessen* luidt: 'Het creëren van optimale voorwaarden voor een effectieve en efficiënte uitvoering van de taken van bestuur en provinciale organisatie ten behoeve van de Limburgse samenleving. Met als onderliggend doel: 1. doeltreffende en doelmatige uitvoering van provinciaal beleid, zoals verwoord in het coalitieakkoord 2007-2011, 2. efficiënt beheer en rechtmatige inzet van middelen en 3. een goed functionerende en transparante administratieve organisatie'. De rekenkamer merkt op dat noch de toelichting op de realisatie van de doelstelling, noch de indicator en de beoogde en bereikte resultaten enig inzicht geven in de mate van doelbereik. Er wordt met name aangegeven dat plannen zijn ontwikkeld, dan wel vastgesteld door GS. Hoe en in hoeverre deze plannen bijdragen aan het effectief en efficiënt uitvoeren van de taken van bestuur en provinciale organisatie wordt niet duidelijk.
2. Met betrekking tot de doelstelling *Juridische zaken* wordt voor de Indicator 'Aantal tevreden klanten' als meetwaarde eind 2011 opgegeven: 'De klanten zijn optimaal bediend door de juridisch specialisten'. Deze informatie sluit niet aan: er wordt geen informatie gegeven over de tevredenheid. Voor de indicator 'Actuele provinciale regelingen' wordt als meetwaarde eind 2011 opgegeven: 'De verantwoordelijkheid voor regelgeving ligt met name op decentraal niveau. Op centraal niveau zijn de regelingen opgenomen in een (landelijke) digitale regelingenbank'. Deze informatie sluit niet aan: er wordt geen informatie gegeven over de mate van actualiteit.

Een andere indicator luidt: 'Uitgevoerde juridische audit(s); waaronder toets op (juridisch) goede producten'. Bij de meetwaarde eind 2011 wordt opgemerkt dat het instrument juridische audits in 2011 niet is ingezet. Ook in 2010 zijn geen juridische audits ingezet. Alleen in het Jaarverslag 2009 wordt melding gemaakt van een audit staatssteun uit 2008. De rekenkamer constateert dat de afgelopen drie jaar geen audits zijn uitgevoerd. Dit roept de vraag op naar de relevantie van deze indicator, dan wel naar een verklaring voor het achterwege laten van audits. Deze informatie ontbreekt in het Jaarverslag.

3. De doelstelling 2007 - 2011 met betrekking tot *Handhaving* luidt: 'De toezichtlast voor de provincie wordt in deze coalitieperiode teruggebracht en de dienstverlening aan gemeenten, burgers en bedrijven wordt verbeterd'. In de toelichting bij de realisatie wordt opgemerkt dat de doelstelling is gerealiseerd. Vervolgens staat bij de indicator 'Controlecapaciteit die wordt ingezet voor het uitvoeren van de provinciale handhavingstaak' een meetwaarde van 43,2 fte bij de start van de coalitieperiode en van 43,3 fte eind 2011. De rekenkamer betwijfelt of de doelrealisatie correct is weergegeven en voegt daaraan toe dat de controlecapaciteit eind 2010 als 40,6 fte werd gepresenteerd in het Jaarverslag 2010.

Voor de indicatoren 'Het naleefgedrag van vergunningen en/of ontheffingen', 'Het aantal preventieve controles' en 'Het aantal accountgesprekken met handhavingpartners ten einde de dienstverlening te verbeteren' wordt in het Jaarverslag 2011 slechts informatie gegeven voor de meetwaarde eind 2010. Deze informatie is exact hetzelfde als de informatie in het Jaarverslag 2010. De rekenkamer plaatst een vraagteken bij de kwaliteit van de aangereikte informatie voor een beoordeling van de in 2011 geleverde prestaties.

7.2 Paragraaf Bedrijfsvoering

De paragraaf Bedrijfsvoering is niet ingericht volgens de systematiek van de 3W-vragen. Dit bemoeilijkt voor de lezer een beoordeling van de relatie tussen de ingezette middelen aan de ene kant en de realisatie van hetgeen men wilde bereiken aan de andere kant.

Kwaliteitscriteria adequate bedrijfsvoering (paragraaf 7.5.1)

1. In de Programmabegroting 2011 wordt onder het specifieke onderwerp 'Kwaliteitscriteria adequate bedrijfsvoering' (7.5.1) een aantal interne en externe beheersingsinstrumenten opgesomd. In het Jaarverslag 2011 komen deze instrumenten niet terug. De rekenkamer heeft geconstateerd dat een aantal van deze instrumenten in het Jaarverslag 2011 aan de orde wordt gesteld onder het specifieke onderwerp Planning en Control. Een reden voor

deze 'verschuiving' wordt niet gegeven. De instrumenten risicomanagement, integriteitsbeleid en het Burgerjaarverslag komen niet terug; over de inzet van deze instrumenten wordt geen verantwoording afgelegd.

Personeel- en Organisatieontwikkeling (paragraaf 7.5.2)

1. Met betrekking tot het onderwerp Personeel- en Organisatieontwikkeling (7.5.2) wordt ingegaan op de resultaten die zijn geboekt op de in de begroting geformuleerde hoofdoelen.
Het eerste hoofddoel luidt: 'Het veranderproces met alle betrokken spelers (College van GS, directie, OR, GO, leidinggevenden en medewerkers) vormgeven, uitvoeren en faciliteren. Belangrijke elementen hierbinnen zijn het faciliteren van het participatieve ontwikkelproces, het opstellen van een sociaal ontwikkelkader en het uitvoeren van de formele reorganisatie.'
In het Jaarverslag 2011 wordt aangegeven dat dit is gebeurd met als belangrijke mijlpalen instemming van GS, overeenkomst met OR, overeenstemming over het sociaal plan, selectie van kwartiermakers/ beoogd managers voor de clusters, projecten en programma in de nieuwe organisatie en door de stuurgroep vastgesteld programmaplan toekomstvast Limburg. De rekenkamer constateert dat niet wordt ingegaan op (de voortgang in) de uitvoering van de formele reorganisatie en de consequenties hiervan.
2. Een ander hoofddoel heeft betrekking op strategische personeelsplanning: 'De organisatie voorzien van de benodigde sturingsinformatie en verbinding maken tussen de huidige situatie en de gewenste situatie. Belangrijke elementen zijn het komen tot een strategisch formatiekader en volledig inzicht in formatie en externe inhuur. Dit gezamenlijk met het nieuwe profiel van de Provincie moet leiden tot een strategisch personeelsplan voor het concern en voor de verschillende organisatieonderdelen.'
In het Jaarverslag 2011 wordt aangegeven dat er een strategisch formatiekader is opgesteld en er inzicht in formatie en externe inhuur is gerealiseerd. Noch het formatiekader, noch het inzicht in formatie en externe inhuur worden echter (in cijfers) kenbaar gemaakt. Dit maakt het volgen van daadwerkelijke realisatie in de toekomst lastig, zo niet onmogelijk.
3. Het hoofddoel met betrekking tot management- en medewerkerontwikkeling luidt: 'Vanuit nieuwe basisprofielen bijdragen aan het ontwikkelen van de 'nieuwe manager/leider' en de 'nieuwe ambtenaar'. Hiervoor zullen gerichte leer- en ontwikkelprogramma's worden ingericht en uitgevoerd.'
In het Jaarverslag 2011 komen de begrippen basisprofiel, nieuwe manager en nieuwe ambtenaar niet meer terug, waardoor de verantwoordingsinformatie niet aansluit bij de begroting en de lezer met de vraag achterblijft wat er met het oog daarop nu precies is gerealiseerd.

4. Voor cultuurverandering is in de Programmabegroting 2011 als hoofddoel geformuleerd: 'Cultuurverandering zien wij niet als een project, maar is vooral voortdurende aandacht, beginnend bij de top van de organisatie, voor gewenst gedrag. Het meest effectief is voorbeeldgedrag. Elkaar aanspreken, feedback geven, positief kritisch zijn, transparant, verantwoordelijkheid nemen. Benoemen wat goed is en wat moet verbeteren. Gestructureerde aandacht voor stijl van leiding geven, het samenspel bestuur en ambtelijke organisatie, omgangsvormen en openheid.'

In het Jaarverslag 2011 wordt deze tekst letterlijk herhaald. Daaraan is de zin toegevoegd dat in 2011 het werving- en selectieproces van de kwartiermakers / beoogd managers voor de clusters, projecten en programma's in de nieuwe organisatie een belangrijk cultuurmoment is geweest. De rekenkamer merkt op dat daarmee over de mate van doelbereik geen verantwoording wordt afgelegd.

Informatiemanagement (paragraaf 7.5.3)

1. Onder het kopje 'Procesautomatisering' wordt onder meer opgemerkt, dat om de ontstane knelpunten met betrekking tot de digitale verwerking en het beheer van documenten op te lossen voor de zomer de applicatie Document Manager (DocMan) geïmplementeerd is en daarbij de verantwoordelijkheid voor het archiveren weer centraal bij het bureau DIV (Documentaire Informatievoorziening) is belegd.' Op de (personele en financiële) consequenties voor het bureau DIV van deze ontwikkeling wordt niet ingegaan.
2. Onder het kopje 'Managementinformatie' wordt in de Programmabegroting aangegeven dat het instrument voor managementinformatie verder wordt uitgebouwd en dat dit enerzijds betekent dat er meer gegevens beschikbaar zullen komen via het managementinformatie-portaal en anderzijds dat daar waar nodig nieuwe registratiesystemen moeten worden geïmplementeerd om te komen tot een eenduidige gegevenshuishouding.'
In het Jaarverslag 2011 wordt alleen opgemerkt dat het instrument voor managementinformatie in 2011 verder is uitgebouwd met HRM-gegevens. Op de vraag of hiervoor nieuwe registratiesystemen moesten worden geïmplementeerd en of, en zo ja, in welke mate, hierdoor 'meer' gegevens beschikbaar komen wordt geen antwoord gegeven.

Planning en control (paragraaf 7.5.4)

1. Met betrekking tot het onderwerp Planning en Control constateert de rekenkamer dat geen sprake is van aansluiting tussen Programmabegroting 2011 en Jaarverslag 2011.
2. De paragraaf bevat informatie over maatregelen die genomen zijn naar aanleiding van de evaluatie van de planning- en controlcyclus en stappen die zijn gezet om de begroting 2012 SMART-er te formuleren. Daarnaast geeft de paragraaf vooral een beschrijving op hoofdlijnen van de inzet van het ter beschikking staande beheersinstrumentarium. Ten aanzien daarvan merkt de rekenkamer op dat daarbij niet alleen wordt ingegaan op instrumenten die GS ter beschikking staan, maar ook op instrumenten van PS.

Communicatie (paragraaf 7.5.5)

1. Centraal in de verantwoordingsinformatie met betrekking tot het onderwerp communicatie staat een in het coalitieakkoord verwoorde trendbreuk op het vlak van communicatie. Deze trendbreuk heeft, zo wordt opgemerkt, ertoe geleid dat het Cluster Communicatie in 2011 de opdracht heeft gekregen het Communicatiebeleid op een nieuwe leest te schoeien. Aangegeven wordt dat als gevolg hiervan voornemens die bij het opstellen van de begroting 2011 zijn genoteerd, uiteindelijk niet allemaal zijn gerealiseerd, omdat die voornemens als niet langer gewenst werden beschouwd. Een nadere toelichting op de 'ommezwaai' op het vlak van communicatie ontbreekt verder, waardoor de lezer met vragen blijft zitten als 'wat heeft de communicatie van de provincie in de periode 2007 - 2011 uiteindelijk (nationaal en internationaal) opgeleverd, wat heeft dat gekost, wat zijn de consequenties van de ommezwaai intern en extern en dergelijke? Ook de informatie over wat er uiteindelijk wel in 2011 ter hand is genomen, dan wel in gang is gezet geeft geen antwoord op dit soort vragen.

Overige (paragraaf 7.5.6)

1. In de Programmabegroting vormt de kop van paragraaf 7.5.6 'De 'Wet dwangsom en beroep bij niet tijdig beslissen'. In het Jaarverslag 2011 wordt hier de kop 'Overige' weergegeven. Hier vormt de Wet dwangsom en beroep bij niet tijdig beslissen, naast de Wet openbaarmaking uit Publieke middelen gefinancierde Topinkomens (WOPT) en Ontslagen personeel / Ontslagvergoedingen, één van de onderwerpen die aan bod komen. In dit opzicht is geen sprake van aansluiting tussen de Programmabegroting 2011 en het Jaarverslag 2011.

8 Onderbesteding

In haar rapport bij de Jaarstukken 2010 heeft de rekenkamer aandacht gevraagd voor onderbesteding. In dat verband wees zij op de belangrijkste verschillen die op bladzijde 11 van het Jaarverslag 2010 werden aangegeven tussen de gewijzigde begroting 2010 en de realisatie 2010. Zo werd aan niet bestede middelen voor de verschillende programma's melding gemaakt van een bedrag van (afgerond) € 33,7 miljoen.

Dit bedrag was als volgt opgebouwd:

• Investeren in Steden en dorpen	€ 9,9 miljoen
• Investeren in mensen	€ 3,3 miljoen
• Bereikbaar en duurzaam Limburg	€ 5,3 miljoen
• Investeren in Ruimte	€ 1,6 miljoen
• Innoveren in Limburg	€ 7,5 miljoen
• Overige portefeuilleonderwerpen (gesaldeerd)	€ 6,2 miljoen

In het Jaarverslag 2011 wordt melding gemaakt van een bedrag van € 16,4 miljoen van niet bestede reguliere middelen voor de programma's en overige portefeuilleonderwerpen.

Dit saldo is als volgt opgebouwd:

• Investeren in Steden en dorpen	voordelig verschil	€ 0,4 miljoen
• Investeren in Mensen	voordelig verschil	€ 3,6 miljoen
• Bereikbaar en duurzaam Limburg	voordelig verschil	€ 2,4 miljoen
• Investeren in Ruimte	voordelig verschil	€ 4,1 miljoen
• Innoveren in Limburg	nadelig verschil	- € 0,4 miljoen
• Overige portefeuilleonderwerpen	voordelig verschil	€ 6,3 miljoen

De rekenkamer constateert dat de onderbesteding van de programma's en overige portefeuilleonderwerpen nog steeds aanzienlijk is. Op drie onderdelen is de onderbesteding in 2011 toegenomen ten opzichte van 2010:

• Investeren in mensen	toename van € 0,3 miljoen
• Investeren in Ruimte	toename van € 2,5 miljoen
• Overige portefeuilleonderwerpen	toename van € 0,1 miljoen

In de toelichting op de programmarekening 2011 geven GS aan dat een deel van de verschillen bij de programmalasten/baten is ontstaan "doordat de doelen zijn bereikt met minder middelen dan begroot". De toelichting bevat geen verdere informatie ter onderbouwing hiervan. Ook uit de programmaverantwoording kan de lezer niet opmaken waar en op welke wijze deze efficiencywinst is geboekt.

Bij het onderdeel overige portefeuilleonderwerpen wordt een voordelig verschil van € 3 miljoen gemeld rondom culturele en maatschappelijke infrastructuur. De verklaring hiervoor heeft volgens GS onder meer betrekking op niet bestede extra middelen binnen de jeugdzorg, die terugvloeien naar de egalisatiereserve. De rekenkamer had een toelichting verwacht bij dit onderdeel, omdat de maatschappelijke discussie over dit onderwerp zich veelal concentreert rondom een gebrek aan middelen voor jeugdzorg.

Bijlage 1 Eerder onderzoek Zuidelijke Rekenkamer

Eerder onderzoek Zuidelijke Rekenkamer met betrekking tot de planning en control cyclus van de provincie Limburg

1 Quick scan Jaarverslag 2004 provincie Limburg (2005)

Aandachtspunten

Meetbaar normenkader in beheersverslag; risicomanagement; dualistisch bestel; risicoreserve; getrouwheidsoordeel versus rechtmatigheidsoordeel van accountant; controleprotocol private besteding van overheidsgeld en beleid op het gebied van Misbruik en Oneigenlijk gebruik

2 Rolverdeling tussen Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten van Limburg inzake de sturing en beheersing van apparaatskosten (2006)

Aanbevelingen aan PS

Formuleer een samenhangend geheel van heldere beleidsuitgangspunten en -regels voor de sturing en beheersing van apparaatskosten; formuleer kaders voor de bedrijfsvoering ten aanzien van de apparaatskosten; formuleer normen om de doelmatigheid van het in te zetten ambtelijk apparaat te kunnen beoordelen

Aanbevelingen aan GS

Zorg voor een transparant en kwalitatief goed systeem van kostentoe rekening; formuleer een stappenplan gericht op de invoering van een volledige programmabegroting; stem de informatie van GS af op de informatiebehoefte van PS

3 Reserves en voorzieningen provincie Limburg (2007)

Aanbevelingen

Stel, vanuit een lange termijn visie op de financiering van provinciaal beleid, een helder integraal beleidskader op voor de inzet van en omgang met reserves en voorzieningen; stel op basis van dit beleidskader instellingsbesluiten op volgens een uniform model, waarin belangrijke basisgegevens per reserve en voorziening worden vastgelegd; stem de informatievoorziening over reserves en voorzieningen af op de autoriserende en controlerende rol van PS.

4 Rapport bij de Jaarstukken 2007 provincie Limburg (2008)

Aanbevelingen voor volgende begrotingen:

Verzoek GS inzichtelijk te maken welke stappen genomen (gaan) worden voor verbetering van de kwaliteit van de begrotingen.

Specifieke verbeteringsuggesties van de rekenkamer: de doelen, prestaties en indicatoren SMART-C formuleren; voor de beoogde prestaties kort aangeven op welke wijze deze prestaties geacht worden bij te dragen aan het bereiken van

het bijbehorende doel; de informatie over de doelen, prestaties en kosten in samenhang en context presenteren zodat ook voor een lezer zonder (inhoudelijke) voorkennis begrijpelijk wordt waar het over gaat; indicatoren formuleren (met begin- en streefwaarde) waarmee inzicht kan worden gegeven in de mate van doelbereiking en de mate waarin de prestaties zijn geleverd.

Aanbevelingen voor de Jaarstukken

Verzoek GS om op enkele nader aan te wijzen programmaonderdelen een specifieke toelichting te geven op: de mate waarin de prestaties uit de wijziging begroting 2007 zijn gerealiseerd; in welke mate dat binnen het daarvoor beschikbare budget is gebeurd; wat de oorzaken zijn van eventuele afwijkingen ten opzichte van wat werd beoogd en wat de mogelijke gevolgen daarvan zijn voor het beleid en/of de inzet van middelen; indien bovenstaande niet mogelijk is, de reden(en) daarvoor aan te geven.

Specifieke aanbevelingen: in de programmaverantwoording in elk geval expliciet ingaan op de mate van het bereiken van de beoogde doelen en prestaties, zoals die in de begroting zijn gepresenteerd (zorg voor aansluiting tussen begroting en Jaarverslag); kort aangeven op welke wijze de geleverde prestaties hebben bijgedragen aan het bereiken van het bijbehorende doel; indien van toepassing toelichten waarom de doelen en prestaties niet zijn bereikt en wat de gevolgen daarvan zijn voor het vigerende beleid; een toelichting geven op de oorzaken en gevolgen van de financiële afwijkingen; de informatie over de doelen, prestaties en kosten in samenhang en context presenteren zodat ook voor een lezer zonder (inhoudelijke) voorkennis begrijpelijk wordt waar het over gaat.

Aanbevelingen voor de verplichte paragrafen en de Jaarrekening

Zet ook de verplichte paragrafen op volgens volgens de drie W-vragen: Wat wil de provincie bereiken? - is bereikt wat we wilden bereiken? Wat gaat zij daarvoor doen? - is gedaan wat we daarvoor wilden doen? Wat mag het kosten? - heeft het gekost wat het mocht kosten? Ook de relatie tussen de drie W-vragen dient daarbij aan de orde te komen. Neem, indien mogelijk, indicatoren op die inzicht geven in de mate van doelbereiking en het leveren van de prestaties.

Zet de financiële begroting en jaarrekening op dezelfde wijze op; voorzie de financiële begroting en de jaarrekening van adequate toelichtingen; ga bij de toelichting op de financiële afwijkingen in op de redenen van de afwijkingen en de gevolgen daarvan voor het vigerende beleid.

5 Aandachtspunten wijziging programmabegroting 2008 provincie Limburg (2008)

Inleidende teksten

Neem voor ieder onderdeel van de programmabegroting een inleidende tekst op met (achtergrond)informatie over het 'programma' en een (of meerdere) expliciete overkoepelende doelstelling(en); zorg ervoor dat de inleidende

teksten alle relevante informatie bevatten, die nodig is voor een zelfstandig leesbare en begrijpelijke begroting; sluit deze inleidende tekst zoveel mogelijk aan op achterliggende documenten; geef bij afwijkingen of (nog) ontbrekende informatie expliciet aan dat daarvan sprake is en geef onderbouwing waarom deze informatie (nog) niet gegeven kan worden

Doelstellingen (en prestaties)

Zorg voor aansluiting tussen de doelstellingen van het programma en (de overkoepelende doelstelling(en) in) de inleidende tekst; beantwoord alle drie de W-vragen; zorg dat bij de beantwoording van de eerste W-vraag in elk geval het nagestreefde maatschappelijk effect wordt gegeven (zoals de financiële verordening eist); maak onderscheid tussen doelen en prestaties; gebruik consequent dezelfde termen en begrippen; geef bij het gebruik van onbekende termen een korte toelichting; formuleer de doelstellingen naast tijdgebonden ook specifiek en meetbaar; maak duidelijk wat de provincie precies wil bereiken, neem indien nodig streefwaarden en een nulmeting op in de doelstelling en definieer begrippen eenduidig.

Indicatoren

Presenteer de indicatoren per onderdeel van de doelstelling zodat duidelijk is welke indicatoren bij welke onderdelen van de doelstelling behoren; zorg voor aansluiting (ook qua termen en begrippen) tussen de doelstellingen en de indicatoren; formuleer de indicatoren (tijdgebonden), specifiek en meetbaar; definieer begrippen eenduidig; maak bij de (onderdelen van de) doelstellingen waarvoor (nog) geen indicatoren zijn geformuleerd expliciet duidelijk dat daarvan sprake is en geef daarbij een onderbouwing waarom deze (nog) ontbreken.

Prestaties

Presenteer de prestaties per onderdeel van de doelstelling zodat duidelijk is welke prestaties bij welke onderdelen van de doelstelling behoren; zorg voor aansluiting (ook qua termen en begrippen) tussen de inleidende tekst, de doelstellingen en de prestaties; formuleer de prestaties naast tijdgebonden ook specifiek en meetbaar; maak duidelijk wat de provincie precies gaat doen, neem indien nodig streefwaarden en een nulmeting op in de prestaties, definieer begrippen eenduidig en geef aan wie verantwoordelijk is voor de realisatie van de prestaties; formuleer, zoals de financiële verordening eist indicatoren voor de prestaties.

Tussenstand

Presenteer de tussenstanden per prestatie zodat duidelijk is welke tussenstanden bij welke prestaties behoren; zorg voor aansluiting (ook qua termen en begrippen) tussen de tussenstanden en de prestaties; formuleer de tussenstanden naast tijdgebonden ook specifiek en meetbaar; maak voor een lezer zonder voorkennis (al dan niet samen met de prestaties) duidelijk wat de provincie precies gaat doen, neem indien nodig streefwaarden en een nulmeting

op in de tussenstanden, definieer begrippen eenduidig en geef aan wie verantwoordelijk is voor de realisatie ervan (zijn, naast de provincie andere partijen betrokken bij de uitvoering?).

Kosten

Geef een toelichting op de kosten zodat duidelijk wordt waarom deze bedragen (in de periode tot en met 2011) moeten worden besteed om (in 2011) de doelstelling bereikt te hebben en waarom deze bedragen voor 2008 zijn begroot om de prestaties voor 2008 te kunnen leveren; geef de kosten per prestaties, zodat (eveneens met een toelichting) duidelijk wordt waar binnen de doelstelling (op welke onderdelen van de doelstelling) prioriteiten liggen.

6   Onderbesteding in de provincie Limburg, deelonderzoek bij de Jaarstukken 2008 (2009)

Aanbevelingen aan PS

Vraag van GS kaderstelling met betrekking tot de mate waarin onderbesteding acceptabel is; roep GS in dat verband op om een aantal instrumenten om onderbesteding te beperken nader uit te werken en, indien mogelijk en wenselijk, deze te implementeren; maak afspraken met GS over de informatievoorziening over onderbesteding (wanneer willen PS waarover en op welke manier geïnformeerd worden?); met betrekking tot de kwaliteit van de informatie over afwijkingen tussen gerealiseerde en na wijziging begrote lasten en baten, adviseert de rekenkamer deze op een voor een lezer zonder voorkennis begrijpelijke manier inzichtelijk te maken en de afwijkingen meer en beter te relateren aan de prestaties in de begroting; nodig GS uit om, met het oog op de verbetering van de kwaliteit van de informatie, samen met PS de activiteiten van de werkgroep Smartheid begroting voort te zetten; vraag van GS dat het doorvoeren van structuurwijzigingen in de begroting niet ten koste gaat van meerjarig inzicht in de (financiële) ontwikkelingen.

7   Jaarstukken 2010 provincie Limburg

Algemeen

Vraag van GS scherp, duidelijk, begrijpelijk en meetbaar geformuleerde aanvullende informatie, op basis waarvan een inhoudelijk debat gevoerd kan worden over de resultaten van het beleid in de bestuursperiode 2007-2011. De Jaarstukken 2010 zijn hiertoe ongeschikt.

Doelbereik 2007-2011

Vraag van GS een overzicht, waarin op eenduidige wijze per doelstelling van de coalitieperiode 2007-2011 wordt aangegeven:

- in hoeverre deze is/wordt bereikt (waar mogelijk kwantitatief);
- welke inspanningen nog moeten worden geleverd om deze te bereiken en
- de uiterste termijn waarop het doel bereikt zal zijn.

Verplichte paragrafen

Verbonden partijen

In het eerste jaar van elke collegeperiode vindt een heroverweging plaats, waarbij getoetst wordt of het publieke belang dat wordt behartigd door de deelneming in een vennootschap, nog steeds optimaal wordt behartigd. De rekenkamer geeft PS in overweging voorafgaande aan deze heroverweging ijkpunten te (doen) formuleren voor beoordeling van hierop betrekking hebbende voorstellen van GS.

Met betrekking tot het 'overzicht van Verbonden partijen' beveelt de rekenkamer aan voor een beter inzicht in recente ontwikkelingen in toekomstige Jaarverslagen in voorkomende gevallen aan te geven welke Verbonden partijen voor het eerst in dit overzicht figureren en welke Verbonden partijen ten opzichte van het jaar daarvoor van de lijst zijn afgevoerd.

Met betrekking tot het samenwerkingsovereenkomst NEIMED geeft de rekenkamer PS in overweging GS indringend te bevragen op de voortgang met betrekking tot de formele oprichting en de onderbouwing van de benodigde personeelsformatie.

Met betrekking tot meerdere verbonden partijen beveelt de rekenkamer aan GS te vragen verschillen ten opzichte van het Jaarverslag 2009 en/of de begroting 2010 te verklaren, te bevragen op de voortgang van bepaalde processen, dan wel inzicht te geven in de feitelijke stand van zaken.

Onderhoud Kapitaalgoederen

Actualiseer de beheerplannen inzake kapitaalgoederen eens in de vier jaar, zodat de omvang van de reserves en voorzieningen hierop kunnen worden afgestemd en niet betwijfeld hoeft te worden of zij toereikend zijn.

Doorgeschoven posten/onderbesteding

Maak informatieafspraken met GS over een inzichtelijke presentatie van (het totaal aan) doorgeschoven posten en onderbestedingen. Uitgangspunt daarbij dient te zijn de controle en (bij)sturing van PS op de te leveren prestaties en doelrealisatie in meerjarig perspectief.

Voorts beveelt de rekenkamer aan budgetten die worden overgeheveld naar een volgend jaar, voor het einde van dat jaar te besteden, om stuwmeren tegen te gaan.

Beperk het aantal reserves waarvan de voeding afhankelijk is van onderbesteding. Dergelijke reserves dienen alleen te bestaan als ze louter en alleen het karakter hebben van een egalisatiereserve.

Bijlage 2 Transformatietabel

Doorlopende onderwerpen programmabegroting 2011 - 2012

Programmabegroting 2011	Programmabegroting 2012
<p><i>Regionale samenhang en beeldbepalende ontwikkelingen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Klavertje 4 /Greenport • Floriade • Gebiedsontwikkeling Ooyen Wanssum • Ontwikkelas N280 • Maasplassen • Herstructureringsopgave woonwijken Midden - Limburg • Euregionaal openbaar vervoer • Herstructureringsopgave woonwijken Zuid - Limburg • Gebiedsontwikkeling A2-Zone Maasbracht-Beek • Sportzone • Cultuursprong Maastricht • Life & Science Campus Maastricht • Gebiedsontwikkeling Maastricht-Valkenburg • Ontwikkeling A2-passage Maastricht • Open Campus Avantis • Gebiedsontwikkeling Parkstad(buiten)ring 	<p>8. Projecten</p> <p>8.10. Klavertje 4</p> <p>8.11. Greenportlane</p> <p>8.12. Floriade 2012</p> <p>8.2. Gebiedsontwikkeling Ooijen Wanssum</p> <p>8.5. Gebiedsontwikkeling N 280</p> <p>8.3. Maasplassen</p> <p>-</p> <p>8.7. Euregionale Railagenda (spooragenda)</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>8.1. Sportzone Limburg</p> <p>8.8. Maastricht Culturele Hoofdstad 2018</p> <p>8.9. Chemelot Campus/Health Care</p> <p>-</p> <p>8.4. A-2 ondertunneling</p> <p>-</p> <p>8.6. Buitenring Parkstad Limburg</p>
<p>3. <i>Sociaal domein</i></p> <p>3.1. Investeren in steden en dorpen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Passend en aantrekkelijk woon-, werk- en leefmilieu* • De Limburgse (fysieke) identiteit • Ontwikkelen voor de toekomst <p>3.2. Investeren in mensen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkeling van talent (agenda onderwijs en arbeidsmarkt, cultuur en sport) <ul style="list-style-type: none"> • Verbinden van mensen (sociale 	<p>Programmalijn 1.3: Sturing woningmarkt (onderdelen herstructureringsopgave en wijkenaanpak en nieuwe instrumenten en concepten komen hierin terug)</p> <p>Programmalijn 1.1: Leefbaarheid en veiligheid (onderdelen veiligheid - diverse veiligheidsprojecten, voorzieningen en verkeersleefbaarheid komen hierin terug)</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>Programmalijn 4.4: Onderwijs en arbeidsmarkt</p> <p>Programmalijn 1.6: Sport + Project Sportzone</p> <p>Programmalijn 3.1: Cultuur + Project Maastricht</p> <p>Culturele hoofdstad (onderdeel programma Cultuur en Landschap) + Project: Floriade</p> <p>Programmalijn 1.4: Zorg dichtbij</p>

<p>infrastructuur, jeugdzorg, patiëntenmobiliteit, demografische ontwikkeling)</p> <p>3.3. Overige portefeuille-onderwerpen Lebens</p> <ul style="list-style-type: none"> • Monumenten • Beheer en onderhoud provinciale wegen <p>3.4. Overige portefeuille-onderwerpen Wolfs</p> <ul style="list-style-type: none"> • Culturele infrastructuur • Maatschappelijke infrastructuur 	<p>Programmalijn 1.5: Jeugdzorg</p> <p>Programmalijn 3.2: Natuur, landschap en monumenten Paragraaf Kapitaalgoederen: 3.1 Infrastructuur en wegbeheer</p> <p>Programmalijn 3.1: Cultuur Programmalijn 1.4: Zorg dichtbij</p>
<p>4. Fysiek domein</p> <p>4.1. Bereikbaar en duurzaam Limburg</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aantrekkelijker openbaar vervoer • Duurzaam goederen vervoer • Slim wegverkeer en stedelijk transport • Bereikbaarheid via bijzondere verbindingen • Start energietransitie in Limburg • Aanpakken knelpunten luchtkwaliteit en geluidhinder • Introductie Cradle to Cradle <p>4.2. Investeren in Ruimte</p> <ul style="list-style-type: none"> • Onomkeerbare besluitvorming bij sleutelprojecten in zes gebieden • Verinnerlijking gebiedsontwikkelings-aanpak bij provincie en partners <p>4.3. Overige portefeuille-onderwerpen Kersten</p> <ul style="list-style-type: none"> • Milieu en Duurzame Ontwikkelingen • Kwaliteit vergunningverlenings-proces • Strategie en operationele beleidsontwikkeling • Openbaar vervoer • Infrastructuur • Goederenvervoer 	<p>Programmalijn 1.2: Openbaar vervoer Programmalijn 2.2: Bereikbaarheid en mobiliteit Programmalijn 2.2: Bereikbaarheid en mobiliteit</p> <p>-</p> <p>Programmalijn 2.5: Innovatieve en duurzame energie</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>Programmalijn 2.1: Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit Vooral opgenomen onder projecten Maasplassen, Chemelot Campus en Healthcare, Buitenring parkstad Limburg, Gebiedsontwikkeling N280 en Ooyen-Wassum, Klavertje 4, Floriade en Greenportlane en als onderwerpen binnen de paragraaf Grondbeleid.</p> <p>-</p> <p>Onderdeel waterketen is opgenomen in Programmalijn 2.4: Versterking van de samenwerking in de waterketen (beleidsnota luchtvaart, ontgrondingsbeleid en bodemsaneringsbeleid komen niet afzonderlijk terug)</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>Programmalijn 1.2: Openbaar vervoer</p> <p>-</p> <p>-</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Veerkrachtig watersysteem <p>4.4. Overige portefeuille-onderwerpen Driessen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Behoud archeologisch erfgoed • Uitbouw provinciale weginfrastructuur • Ruimtelijke Ontwikkeling (m.n Limburgs kwaliteitsmenu) • Vitalisering Platteland 2007-2011 (pMJP) • Natuur en landschap 2007-2011 • Uitvoering provinciaal grondbeleid 	<p>Programma Ontwikkeling Maasvallei komt terug in de Programmalijn 2.3: Hoogwaterbescherming langs de Maas (overige onderwerpen GGOR, Provinciaal Waterbeleid en Waterbeleidsplan komen niet terug)</p> <p>Onderdeel van programmalijn 3.2: Natuur, landschap en monumenten</p> <p>-</p> <p>In de inleiding bij Programma 2: Ruimte en Infra wordt opgemerkt dat Autonome ruimtelijke instrumenten betrekking hebbend op gemeentelijk afwegingsniveau (bv Limburgs kwaliteitsmenu) en/of geen betekenis hebben voor provinciale belangen worden beëindigd of afgebouwd.</p> <p>Onderdeel van Programmalijn 3.3: Platteland</p> <p>Onderdeel van Programmalijn 3.2: Natuur, Landschap en Monumenten en 3.3: Platteland</p> <p>Geen afzonderlijk programmaonderdeel meer. Volledig opgenomen in verplichte paragraaf Grondbeleid en waar relevant bij de projecten.</p>
<p>5. Economisch domein</p> <p>5.1. Innoveren in Limburg</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kenniseconomie in deelterreinen die behoort tot de top van Europa • Door branding aantrekken van (internationale) mensen en bedrijven • Het verbeteren van de overheidsdienstverlening • Bedrijventerreinen • Versterken sociale innovatie bij bedrijven <p>5.2. Overige portefeuille-onderwerpen Hessels</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sociaal Economisch Beleid • Uitvoering geven aan sociaal economisch beleid 	<p>Onderdeel van Programmalijn 4.2: Innovatiekracht en topsectoren.</p> <p>Programmalijn 4.3: Limburg een sterk merk.</p> <p>Administratieve lastenvermindering opgenomen in Programmalijn 5.2: Financiën: sober en doelmatig (één-loket-gedachte komt niet terug)</p> <p>Onderdeel van Programmalijn 4.1: Investerings- en exportbevordering.</p> <p>-</p> <p>-</p>
<p>6. Overig</p> <p>6.1. Taken CdK</p> <p>6.2. Bestuurlijke organisatie</p> <p>6.3. Internationalisering</p>	<p>Burgerjaarverslag CdK en integriteitsbeleid genoemd als interne instrumenten in de verplichte paragraaf 5 Bedrijfsvoering</p> <p>Onderdeel van Programmalijn 5.1: Bestuur: transparant en consistent</p> <p>-</p>

6.4. Public affairs	-
6.5. Strategie & Innovatie	-
• Strategie	-
• Beleidsinnovatie	-
• Kennismanagement	-
6.6. Bedrijfsvoering:	
• Bedrijfsvoeringsprocessen	Onderdeel van Programmalijn 5.3: Bedrijfsvoering: Toekomstvast
• Unit control	Genoemd als intern instrument in de verplichte paragraaf 5 Bedrijfsvoering
• Empower	-
• Toezicht gemeenten	Onderdeel Programmalijn 5.2: Financiën: sober en doelmatig
• Juridische zaken	-
6.7. Communicatie	Onderdeel van Programmalijn 5.1: Bestuur: transparant en consistent
6.8. Handhaving	
• Naleefgedrag, terugdringen toezichtslast	-
• Inzicht milieukwaliteit, samenwerkingsacties	-
6.9. Subsidies	
• Kwaliteitsverbetering proces van subsidies	Geen afzonderlijk onderwerp meer
6.10. Facilitaire zaken en huisvesting	
• Integraal managen van ondersteunende diensten	Facilitaire zaken komt niet terug. Huisvesting geen afzonderlijk onderwerp meer, opgenomen in programmalijn 5.3: Bedrijfsvoering: Toekomstvast
• Aanbieden van facilitaire diensten aan overheden	
6.11. Overige financiële zaken	
• Uitkering Provinciefonds	Opgenomen in programmalijn 5.2: Financiën: sober en doelmatig en in deel 2 Financiële Begroting, paragraaf 1.1 Baten in de begroting
• Financiële verhouding Rijk-Provincies	
• Heffing provinciale opcenten Motorrijtuigenbelasting	
• Deelnemingen/Dividenden	
• Overige financiën	
<i>7. Verplichte paragrafen</i>	Verplichte paragrafen
7.1. Lokale heffingen	1. Lokale heffingen
7.2. Weerstandsvermogen	2. Weerstandsvermogen
7.3. Onderhoud kapitaalgoederen	3. Onderhoud kapitaalgoederen
7.4. Financiering	4. Financiering
7.5. Bedrijfsvoering	5. Bedrijfsvoering
7.6. Verbonden partijen	6. Verbonden partijen
7.7. Grondbeleid	7. Grondbeleid

Indien in bovenstaande tabel een streepje (-) wordt weergegeven, dan betekent dit dat het betreffende onderwerp niet, dan wel niet onder deze noemer is terug te vinden in de Programmabegroting 2012.